

„Ненадминат по сила и
ненадминат по храброст“

Българският цар Самуил († 1014)

САМОНАЗ ЦРЬ БАГАРѠ

1000 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА ЦАР САМУИЛ † 6 ОКТОМВРИ 1014

THE 1000TH ANNIVERSARY OF THE DEATH OF TSAR SAMUEL † OCTOBER 6TH, 1014

“Invincible in Power and Unsurpassable in Bravery” The Bulgarian Tsar Samuel († 1014)

АВТОРИ: Гл. ас. д-р Албена Миланова (Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент Охридски“)

Ас. Методи Златков (Национален археологически институт с музей при БАН)

КОНСУЛТАНТИ: Доц. д.ф.н. Вася Велинова (Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент Охридски“)

Доц. д-р Людмил Вагалински (Национален археологически институт с музей при БАН)

ХУДОЖЕСТВЕНА ОФОРМЛЕНИЕ: Галя Герасимова

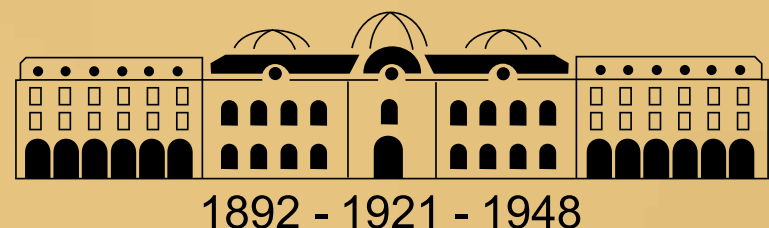
AUTHORS: Dr. Albena Milanova (Centre for Slavo-Byzantine Studies “Prof. Ivan Dujčev”, Sofia University “St Kliment Ohridski”)

Metodi Zlatkov (National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

CONSULTANTS: Assoc. Prof. Dr. Habil. Vasya Velinova (Centre for Slavo-Byzantine Studies “Prof. Ivan Dujčev”, Sofia University “St Kliment Ohridski”)

Assoc. Prof. Dr. Lyudmil Vagalinski (National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

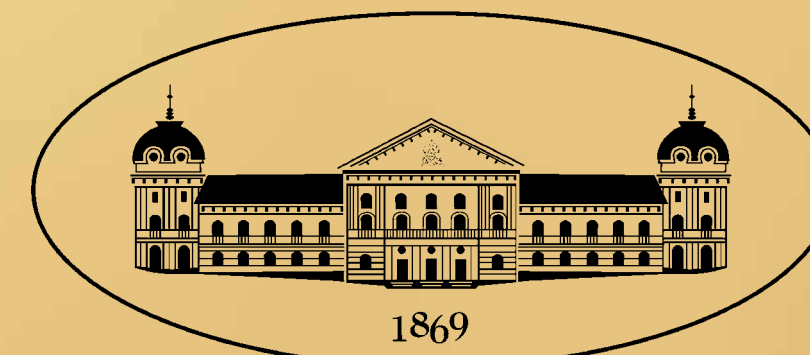
GRAPHIC DESIGN: Galya Gerasimova

Национален археологически институт с музей
Българска академия на науките
National Institute of Archaeology with Museum
Bulgarian Academy of Sciences
www.naim.bg

Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Centre for Slavo-Byzantine Studies “Prof. Ivan Dujčev”
Sofia University “St Kliment Ohridski”
www.uni-sofia.bg

Българска академия на науките
Bulgarian Academy of Sciences
www.bas.bg

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Цар Самуил и неговото време

Tsar Samuel and His Time

Българското царство в края на X в.
The Bulgarian State at the End of the Tenth Century

Управлението на цар Самуил (997–1014) съвпада с изключителен момент от историята на средновековна Европа – сложното време около края на първото християнско хилядолетие. То е белязано от бурен обществен кипаж и дълбоки социално-икономически и духовни трансформации, съпроводени от апокалиптична нервност в очакване на Второто пришествие през 1000 или 1033 г. Това е време на страх и отчаяние, но и на огромен прилив на съзидателна енергия, жажда за действие и обнова. Хилядната година е свързана с един особен факт с дълготрайни последици за Балканския полуостров. За първи път след края на Античността границата на византийския Запад се възстановява по р. Дунав. За Византия това поставя началото на най-голямото териториално разширение на империята на Балканите под емблематичното за могъществото на византийската средновековна държава управление на един изключителен василевс – Василий II (976–1025). Неговото име, както подсказва и прозвището му Българоубиец, е трагично и неразривно свързано със залаза на Първото българско царство.

За България успешната византийска реконкиста по Долния Дунав от 1000–1001 г. бележи повторното и окончателно завладяване на земите, където се формира властовото ядро на ранносредновековната българска държава между VII и X в. За България времето около 1000 г. не е въображаем край на света, очакван от есхатологически чувствителните хора, живели в края на първото християнско хилядолетие, а реален край на тривековно политическо статукво, който настъпва през 1018 г. след изтощителна и кръвопролитна половинвековна военна схватка с Византия.

Въпреки двукратната загуба на блестящия престолен Велики Преслав и източните територии (през 971 и 1000 г.), българският държавен организъм продължава да функционира с нови центрове в свободните западни земи, които стават база на българската съпротива. В центъра на драматичната българо-византийска епопея от края на X и началото на XI в. се откроява величавата фигура на най-младия от четиримата синове на „велемощния комит“ Никола – Самуил, получил българската корона след смъртта на цар Роман (997 г.), последният пряк потомък на Крумовата династия. Макар и променлива, територията на Българското царство в този период е далеч по-обширна от географската област Македония (вж. карта). Освен новите столици и царски резиденции Скопие, Охрид, Преспа, Битоля и т.н., в неговите граници влизат и Софийско, както и земи далеч на север към Белград, Браничево, Видин и Сремска Митровица. На Запад българската власт се простира до Адриатика и стратегически важния Дуръс, на юг достига до Тесалия с домогвания дори към Пелопонес, докато на изток временно се възстановяват старите територии в Добруджа, Лудогорието и откъснатите владения. Жизнеността на Българското царство в тези десетилетия на големи изпитания се дължи безспорно на изградените здрави държавнически традиции в тези земи. Българската държава продължава да се управлява от „същото царско коляно“ (*Български апокрифен летопис*) с помощта на същата специфична институционална система (кавкан, ичиргу-боил, комити, управители на крепости и пр.). Духовната власт е олицетворявана от същата Българска патриаршия начело с първия български патриарх Дамян, който след 971 г. също мести седалището си в свободните западни земи. В тези райони структурите на българската държава, оформени в предшествашите IX и X в., са добре запазени. Именно те осигуряват приемствеността в управлението на страната и заедно със значителния български демографски потенциал там стават източник на изключителните по своята жизненост съпротивителни сили на Първото българско царство. Така то около половин столетие издържа на разоряващия ритъм на непрекъснатата война за оцеляване в съдбоносен сблъсък с могъщата империя. Драматизмът на тази епоха се възплащава от величавата и трагична фигура на един велик воин, държавник и човек – Самуил, „който управлявал българското племе, ненадминат по сила и ненадминат по храброст“ (*Житие на св. Никон Метаноите*); владетелят, който достойно превежда държавата през една от най-продължителните войни в средновековна Европа.

Точно преди едно хилядолетие, на 6 октомври 1014 г., сърцето на този енергичен владетел и суров воин, който четири десетилетия води титанична битка за съхраняване на българската държава, завинаги спира да бие. Сърцето на хладнокръвния цар Самуил, който не се поколебава в името на държавните интереси да поеме върху плещите си най-тежкия човешки грях – братоубийството, като заповядва екзекуцията на цялото семейство на по-големия си брат Аарон (заподозрян в измяна), не издържа на смазващата гледка на тъжната върволица от ослепените му войници след разгрома им при с. Ключ (клисурата Клийдон).

Тази изложба е израз на преклонението на съвременна България пред паметта на великия владетел отпреди 1000 години.

The reign of Tsar Samuel (997–1014) coincides with an extraordinary moment in the history of medieval Europe – the complex period at the turn of the first Christian millennium. This period is characterised by deep socio-economic and spiritual transformations, accompanied by apocalyptic anxiety in expectation of the Second Coming in either 1000 or 1033. This is a time of fear and despair, but also of considerable surge of creative energy, thirst for action and innovation. The year 1000 is marked by a specific event with long-term consequences for the Balkan Peninsula. For the first time since the end of Antiquity, the border of the Byzantine West is restored along the Danube River. For Byzantium, this initiates the largest territorial expansion of the Empire on the Balkans under Basil II (976–1025), a remarkable emperor whose reign is emblematic of the dominance of the Byzantine medieval state. His name, as suggested by the sobriquet “the Bulgar-slayer,” is inextricably linked to the fall of the First Bulgarian Kingdom.

The successful Byzantine re-conquest of the Lower Danube in 1000–1001 results in the second and final annexation of the Bulgarian power core in the Early Middle Ages. For Bulgaria, the period c. 1000 is not an imaginary end of the world, as expected by the eschatologically sensitive people who lived at the end of the first millennium. Rather, it sets an end to the three century-long political *status quo* that is broken in 1018 after fifty years of an exhausting and a bloody combat with Byzantium.

Despite losing its unique capital of Great Preslav and its eastern territories twice (first in 971 and again in 1000), the Bulgarian state structures continue to function with the establishment of new centres in the free western territories, which become the base for Bulgarian resistance. In the core of this dramatic Bulgaro-Byzantine epic from the late tenth and early eleventh centuries, stands out the grand figure of Samuel, the youngest of *komes* (count) Nicholas' four sons. He receives the Bulgarian crown in 997, after the death of Tsar Romanos, the last direct successor of the dynasty of Khan Krum. Although constantly changing, the territory of the Bulgarian kingdom during this period extends far beyond the geographical area of Macedonia (see map). Apart from the new capitals and royal residences Skopje, Ohrid, Prespa, Bitola, and others, its borders also encompass the region of Sofia, as well as lands far north towards Belgrade, Braničevo, Vidin, and Sremska Mitrovica. Westward, Bulgarian control extends to the Adriatic Sea and the strategically important Durrës, southward to Thessaly with claims to the Peloponnese, while eastward it recovers the old territories of Dobrudja, the Ludogorie, and the Trans-Danubian domains.

The vitality of the Bulgarian kingdom in these difficult decades is preserved due to the strong statist tradition established in the previous centuries in these areas. The Bulgarian state continues to be governed by the “same royal knee” (*Bulgarian apocryphal chronicle*) using the same specific institutional system (kavkhan, ichirgu-boil, komes, administrators of fortresses, etc.). Spiritual authority is embodied by the same Bulgarian Patriarchate headed by the first Bulgarian Patriarch Damian, who after 971 moves his headquarters to the freed western territories. In those regions, the structures of the Bulgarian state formed in the preceding two centuries are well preserved. It is those regions that ensure the continuity of the government in the country and together with the considerable Bulgarian demographic potential become the source of the exceptionally vigorous resistance forces of the First Bulgarian Kingdom. Consequently, this state withstands for nearly half a century the devastating rhythm of constant war for survival experienced in the fateful collision with the powerful Empire. The drama of this period is embodied by the grand and tragic figure of one great warrior, statesman and a human being: Samuel, “who ruled the Bulgarian tribe, invincible in power and unsurpassable in bravery” (*Life of St. Nikon the Metanoite*); the ruler who carried the state with dignity through one of the longest-lasting wars in Medieval Europe.

On October 6th, 1014, exactly a millennium ago, the heart of this energetic ruler and tough warrior, who led a titanic battle for the survival of Bulgaria, ceases to beat forever. The heart of the cold-blooded Tsar Samuel, who in the name of the state's interests did not hesitate to commit the worst of human sins – fratricide – by ordering the execution of the entire family of his elder brother Aaron (accused of treason), could not withstand the outrageous sight of the sad procession of his soldiers blinded after their defeat in the battle near Klyuch (the Gorge of Kleidon).

This exhibition is an expression of the reverence modern Bulgaria has for the memory of the great ruler from a thousand years ago.

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Меч характерен за въоръжението на русите (X–XI в.).

Намерен в гр. Опака, Поповско (снимка: Регионален исторически музей – Добрич)

Sword Used by the Rus (10th–11th Century).

Opaka Town, Popovo District, Bulgaria (photo: Regional Museum of History – Dobrich)

В последната трета на X в. България се оказва на пътя на експанзията на Киевска Рус. Това съвпада с поредната византийска военно-дипломатическа офанзива, в която този път са привлечени варягите на княз Светослав (945/964–972). В периода 968–971 г. те нахлуват в българските земи и ги разоряват. Превземат столицата Велики Преслав и правят планове за трайно установяване по Долния Дунав, „където се стичат всякакви блага“. Това дава повод на император Йоан I Цимисхи (969–976) да нахлуе в страната през пролетта на 971 г. Прогонвайки княз Светослав, той на свой ред завладява Велики Преслав и го преименува в своя чест на Йоанопол. Войната завършва с успешна византийска обсада на Дръстър, по време на която Светослав екзекутира 300 български боляри.

„Плен руски“ “The Rus’ Captivity”

Разоряването на България от войските на киевския княз Светослав в периода 968–971 г. Миниатура от среднобългарски превод на Манасиевата хроника (1335–1340), л. 178r, Ватиканска Апостолическа Библиотека (по фототипно издание, Атина 2007)

Devastation of Bulgaria by the Armies of Knyaz Svyatoslav of Kiev between 968 and 971. Miniature from the Middle Bulgarian Translation of the Chronicle of Constantine Manasses (1335–1340), f. 178r, Vatican Apostolic Library (facsimile edition, Athens 2007)

Среща на княз Светослав с византийския император Йоан Цимисхи на брега на Дунава.

Картина създадена около 1880 г. от Клавдий Васильевич Лебедев.

Knyaz Svyatoslav Meets the Byzantine Emperor John Tzimiskes on the Banks of the Danube.

Painting c. 1880 by Claudius Vasilyevich Lebedev.

Превземането на Велики Преслав от император Йоан Цимисхи през 971 г.

Миниатура от Мадридския препис на „Исторически свод“ на Йоан Скилица, XII в. (=хрониката на Скилица) л. 166r, Испанска национална библиотека (по фототипно издание, Атина 2000)

The Conquest of Great Preslav by Emperor John Tzimiskes in 971.

Miniature from the Madrid Copy of Synopsis Historiarum of John Skylitzes, 12th Century (=the Madrid Skylitzes), f. 166r, Spanish National Library (facsimile edition, Athens 2000)

Миниатура в два регистъра: горе – град Дръстър (Силистра) в плен на княз Светослав; долу – византийската армия начело с император Йоан Цимисхи напада Дръстър.

Среднобългарски превод на Манасиевата хроника, л. 178v, Ватиканска Апостолическа Библиотека (по фототипно издание, Атина 2007)

Miniature in Two Registers: above – the City Dristra (Silistra) Captured by Knyaz Svyatoslav; below – Byzantine Army Led by Emperor John Tzimiskes Attacking Dristra.

Middle Bulgarian Translation of the Chronicle of Manasses, f. 178v, Vatican Apostolic Library (facsimile edition, Athens 2007)

In the last third of the tenth century, Bulgaria found itself in the way of the Rus’ expansion. This coincided with yet another Byzantine military and diplomatic offensive, in which Varangians of Knyaz Svyatoslav (945/964–972) were involved. Between 968 and 971, they invaded and ruined the Bulgarian lands. They seized the capital of Great Preslav and planned to settle permanently on the Lower Danube, “where all good things flow”. This gave Emperor John I Tzimiskes (969–976) a reason to invade the country in the spring of 971. After expelling the Russians from Great Preslav, he conquered the town and renamed it Ioannoupolis, after himself. The war ended with the successful Byzantine siege of Dristra, during which Svyatoslav executed 300 Bulgarian boyars.

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Завладяването на България The Conquest of Bulgaria

Преславско съкровище, Археологически музей Велики Преслав. В 971 г. съкровищата на българските царе са ограбени, а синовете на цар Петър (927–969) – Борис II и Роман са пленени. В източната част на страната се установява византийската власт.
(снимки: Археологически музей Велики Преслав)

Preslav Treasure, Archaeological Museum of Veliki Preslav. In 971 the Bulgarian treasury was robbed. The sons of Tsar Peter (927–969) – Boris II and Romanos were captured. Byzantine rule was established in the eastern regions of the country.
(Photos: Archaeological Museum Veliki Preslav)

Макет на столицата Велики Преслав
(автори: доц. д-р М. Ваклинова, доц. д.и.н. Н. Овчаров, доц. д-р С. Бонев, С. Сънински; снимка: Археологически музей Велики Преслав)

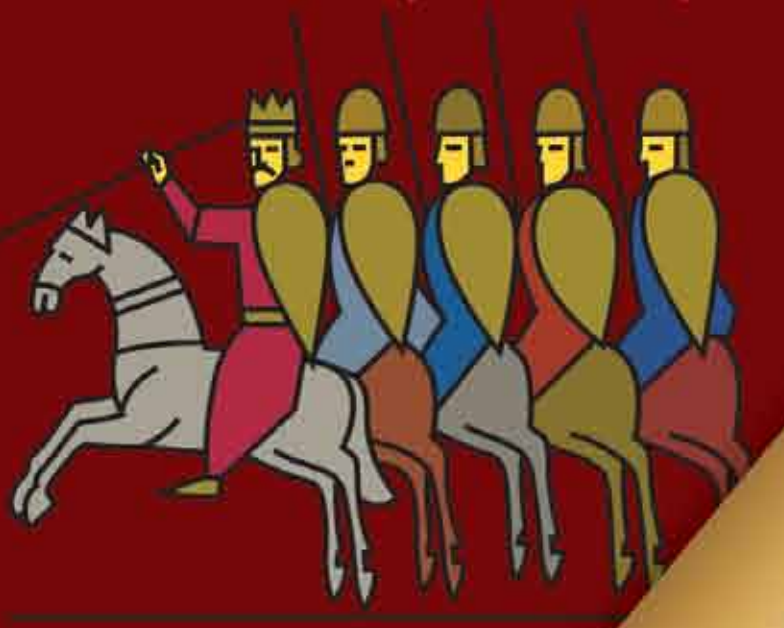
Model of the Capital City of Great Preslav
(Authors: Assoc. Prof. Dr. M. Vaklinova, Assoc. Prof. Dr. Habil. N. Ovcharov, Assoc. Prof. S. Bonev, S. Saniński; Photo: Archaeological Museum Veliki Preslav)

Миниатура в два регистъра: горе – тържествено влизане на император Йоан Цимиски в Константинопол с трофеите от Велики Преслав („... преминал в триумф на бял кон, а колесницата наредил да върви пред него, след като в нея били поставени българските царски одеяния, а отгоре иконата на Божията майка като защитница на града.“); долу – церемонията на публичното детрониране на цар Борис II в Константинопол („... пред погледа на гражданите свалил от Борис знаците на българската царска власт, именно: златна корона, тиара, изтъкана от висос и червени обувки.“)
Миниатура и текст от Мадридския препис на хрониката на Йоан Скилица, л. 172v, Испанска национална библиотека (по фототипно издание, Атина 2000)

Miniature and Text from the Madrid Skylitzes, f. 172v, Spanish National Library (facsimile edition, Athens 2000)

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Непокорното царство

Rebellious Kingdom

За Византия административното преустройство в завладените български земи и пленяването на синовете на цар Петър бележат възстановяването на ромейската власт върху принадлежащите ѝ „по право“ долнодунавски провинции. Тривековната държавническа традиция на българите на Балканите обаче се оказва по-устойчива от имперските очаквания. Западните части на Българското царство остават извън обсега на руските нашествия и византийските завоевания. Там около 971–976 г. Комитопулите „взели властта над българите“.

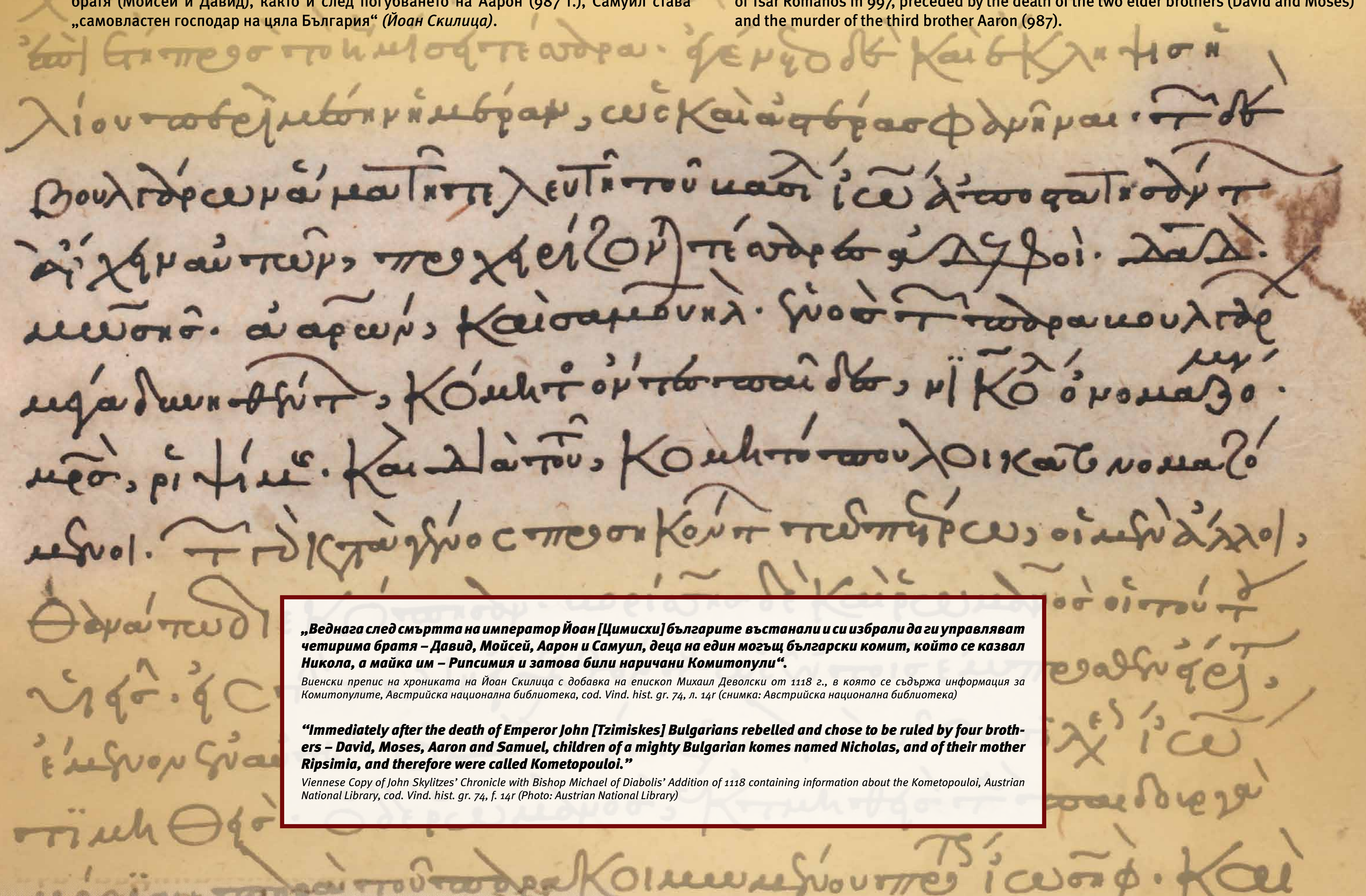
Като се възползват от настаналите във Византия смутове след смъртта на император Цимисхи (976 г.), българските престолонаследници бягат от Константинопол. Цар Борис II е нелепо убит по грешка от граничната стража и властта преминава в ръцете на брат му Роман. Поради жестокото наказание (скопен в Константинопол), той не е бил пълноценен владетел. Но неговата царска власт формално е била зачитана от разполагащите с военните ресурси на страната синове на комит Никола. Това осигурява безпроблемното продължаване на Българското царство, независимо от преместването на политическия му център от североизточните в югозападните краища.

Едва след смъртта на цар Роман (997 г.) и по-ранната кончина на двамата му по-големи братя (Мойсей и Давид), както и след погубването на Аарон (987 г.), Самуил става „самовластен господар на цяла България“ (Йоан Скилица).

For Byzantium, the administrative reorganization of the conquered Bulgarian lands and the capture of the sons of Tsar Peter marked the restoration of Byzantine authority over the Lower Danube provinces that were perceived as Byzantine “by right”. This situation, however, was short-lived. Byzantium had undermined the three-century-old state tradition of the Bulgarians that proved to be more stable than expected. The western parts of the Bulgarian kingdom remained beyond the reach of the Russian and Byzantine invaders. There, around 971–976, the Komnenid brothers “seized power over the Bulgarians.”

Taking advantage of the turmoil in Byzantium following the death of Emperor Tzimiskes (976), the heirs of the Bulgarian throne escaped from Constantinople. Border guards mistakenly killed Tsar Boris II and the power passed into the hands of his brother Romanos. Because the latter was cruelly punished with castration in Constantinople, he could not become a ruler capable of ensuring the dynastic succession. Nevertheless, his royal power was formally acknowledged by the Komnenid brothers, who had control over the country’s military resources. Thus, the smooth continuation of the Bulgarian kingdom was ensured, despite moving its political centre from Northeast to Southwest.

Samuel became the “absolute ruler of all of Bulgaria” (John Skylitzes) only after the death of Tsar Romanos in 997, preceded by the death of the two elder brothers (David and Moses) and the murder of the third brother Aaron (987).

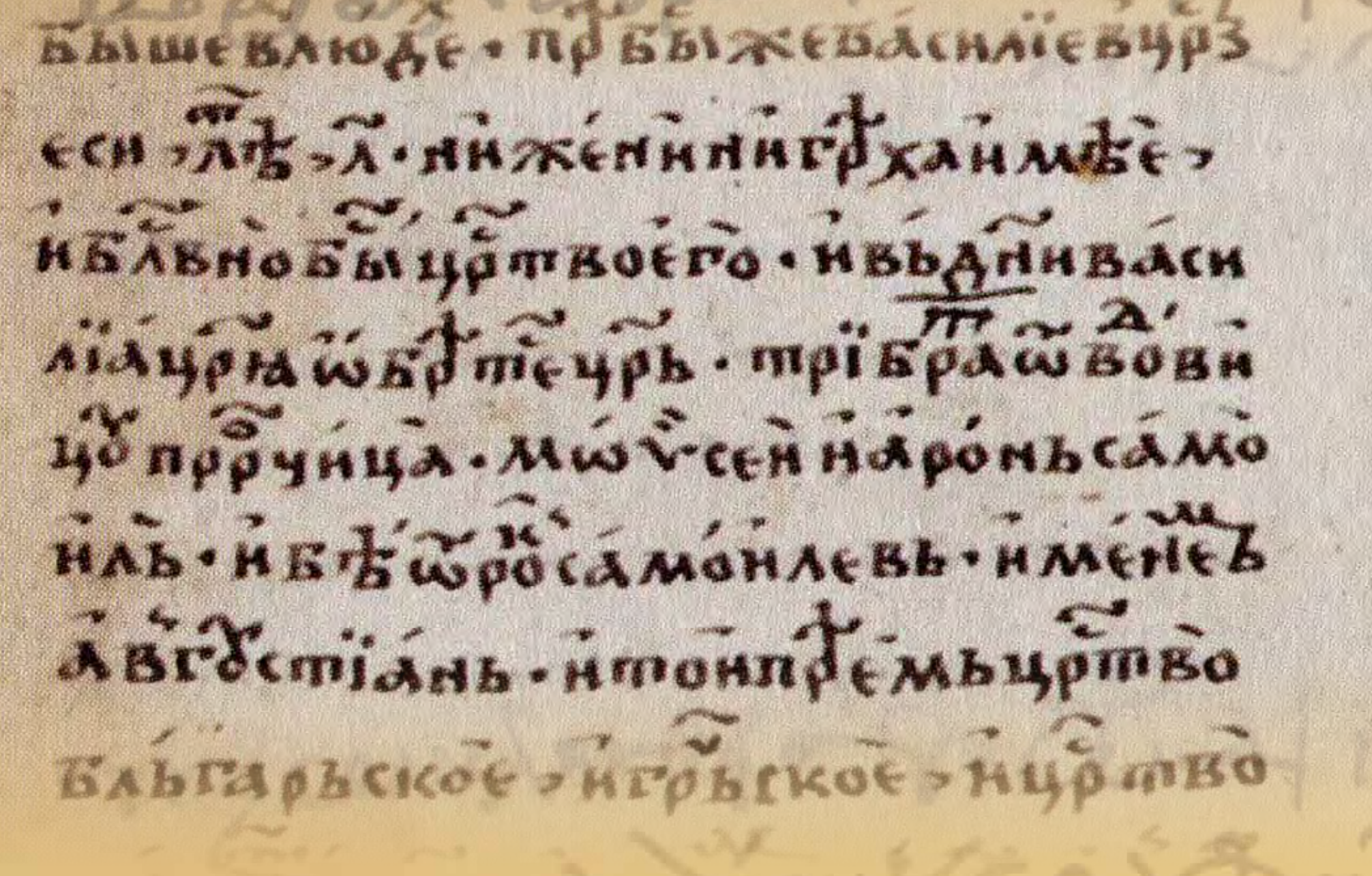

„Веднага след смъртта на император Йоан [Цимисхи] българите въстали и си избрали да ги управляват четирима братя – Давид, Мойсей, Аарон и Самуил, деца на един могъщ български комит, който се казвал Никола, а майка им – Рипсимия и затова били наречани Комитопули.“

Виенски препис на хрониката на Йоан Скилица с добавка на епископ Михаил Деволицки от 1118 г., в която се съдържа информация за Комитопулите, Австрийска национална библиотека, cod. Vind. hist. gr. 74, л. 14r (снимка: Австрийска национална библиотека)

“Immediately after the death of Emperor John [Tzimiskes] Bulgarians rebelled and chose to be ruled by four brothers – David, Moses, Aaron and Samuel, children of a mighty Bulgarian komes named Nicholas, and of their mother Ripsimia, and therefore were called Komnenid brothers.”

Viennese Copy of John Skylitzes' Chronicle with Bishop Michael of Diabolis' Addition of 1118 containing information about the Komnenid brothers, Austrian National Library, cod. Vind. hist. gr. 74, f. 14r (Photo: Austrian National Library)

„И в дните на цар Василий се намериха царете – трима братя от вдовица-пророчица: Мойсей, Аарон и Самуил“

Български апокрифен летопис от XI в. Препис от началото на XVII в. в ръкопис Хлудов 123, л. 402v, Москва (по И. Билярски)

“And in the days of Tsar Basil these were the kings – three brothers from the widow-prophetess: Moses, Aaron and Samuel”

Bulgarian Apocryphal Chronicle (11th century). A Copy of the Early 17th Century – the Manuscript Chludov 123, f. 402v, Moscow (Source: I. Bilyarski)

Ранен препис на „Исторически свод“ на Йоан Скилица от Охрид (началото на XII в.). Ръкопис от Националния исторически музей в София. Съчинението на този византийски хронист е основен извор за времето на цар Самуил.

(снимка: Национален исторически музей)

Early Copy of John Skylitzes' Synopsis from Ohrid (Early 12th century). Preserved at the National Museum of History, Sofia. This Byzantine author is the main source for the reign of Tsar Samuel.

(Photo: National Museum of History, Sofia)

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

„Аз Самуил, раб божий, ...“ “I, Samuel, Servant of God, ...”

Наличните извори са категорични, че родоначалник на Самуиловата фамилия е великият боил комит Никола. Неговите синове – Комитопулите – се издигат до управители на държавата вероятно и поради родство с Крумовата династия.

The existing sources are explicit about the founder of Samuel's family – the great boil and komes (count) Nicholas. His sons – the Komitopouloi – rose to power probably also because of their kinship with Khan Krum's dynasty.

Самуилов надпис от с. Герман, Преспанско, Гърция. Съхранява се в Националния исторически музей, София.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Samuel's Inscription from German Village, Prespa District, Greece. Preserved at the National Museum of History, Sofia.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

†В името на Отца и Сина и Светия Дух. Аз Самуил, раб божий, полагам помен на баща [си] и майка [си] и брат [си] на този кръст. Това са имената на покойните: раб божий Никола, [Рипсимия и] Давид. Написа се в годината от сътворението на света 6501 [992/93], индикт [III].

(по В. Тълкова-Заимова)

†In the name of the Father and the Son and the Holy Spirit. I, Samuel, servant of God, lay this cross in the memory of [my] father, of [my] mother and of [my] brother. These are the names of the deceased: Nicholas, servant of God, [Ripsimia and] David. Written in the year of Creation 6501 [A.D. 992/93], indiction [III].

(Translation: V. Tapkova-Zaimova)

† В І Н М А ѡ Т Ѣ Ч А Н С Ъ
Н Н А Н С Т А Г О А О У Х А А
З З С А М О Н А Б Р А Б Ъ Б Ж
П О Л А Г А Ж П А М А Т Г
Ѣ Н И А Т Е Р Н Н Б Р А Т
А І С Р Ъ С Т Ѣ Х Ъ С Н
Н М Е М А О У С З П З У
І С О Л А Р А Б З Б Ж Н
Ѣ А А В А Ъ Н А П Н С А
А Ѣ Т О О Т З С Ъ Т В С
У Ѣ : Ф А Н Н З А Н

Транскрипция на текста (по Й. Иванов).

Transcript of the Text (Source: J. Ivanov).

Църквата „Св. Герман“ (с. Герман), строена в края на X – началото на XI в. Тук през 1888 г. е намерен надписът на цар Самуил в памет на родителите му и брат му Давид.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Agios Germanos Church (the Village of Agios Germanos). It was built in late 10th-early 11th century. Tsar Samuel's inscription in memory of his parents and his brother David was found here in 1888.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Самуиловите братя

Samuel's Brothers

Крепостта Сяр (дн. Серес, Гърция).

Освен Самуил активни до смъртта си са и неговите братя. Най-големият брат Давид е убит от скитници власи скоро след въстанието през 976 г. в местността Хубави дъбове между Костур и Преспа. Почти по същото време загива и вторият брат Мойсей, докато обсажда крепостта Сяр.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Fortress of Serres (Greece).

Apart from Samuel, his brothers were also active until their death. Vlach vagrants killed David, the eldest brother, shortly after their revolt in 976 in the locality of Fair Oaks between Kastoria and Prespa. About the same time, the second brother, Moses, was fatally injured while besieging the fortress of Serres.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Местността Разметаница, до с. Палатово, община Дупница.

Третият брат Аарон е убит на 14 юни 987 г. от най-малкия брат Самуил в местността Разметаница заедно с целия си род, понеже „бил привърженик, както казват, на ромеите, или защото се стремил да завземе за себе си властта“ (Йоан Скилица). Само синът му Иван Владислав е спасен от Самуиловия син Гаврил Радомир.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Locality Razmetanitsa, in the Vicinity of Palatovo Village (Dupnitsa District, Bulgaria).

The third brother Aaron was executed by his youngest brother Samuel on June 14th, 987 in the locality Razmetanitsa together with his entire family, because “he sympathized with the Romans, as they say, or because he wanted to rule by himself” (John Skylitzes). The sole survivor was Aaron's son John Vladislav, thanks to Samuel's son Gabriel Radomir.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

„... Йоан, самодържец български...“ “...John, the Bulgarian Autocrat...”

† В година 6523 от сътворението на света (=1015 Р. Хр.) обнови се тази крепост, зидана и правена от Йоан, самодържец български, и с помощта и молитвите на пресветата владичица наша Богородица и за застъпничеството на дванадесетте върховни апостоли. Тази крепост бе направена за убежище и за спасение и за живота на българите. Започната беше крепостта Битоля през месец октомври в 20 (ден), а се завърши в месец ... в края. Този самодържец беше българин по род, внук на Никола и на Рипсимия благоверните, син на Аарон, който е брат на Самуил, царя самодържавен, и които двамата разбиха в Щипон гръцката войска на цар Василий, където бе взето злато А този в ... цар разбит биде от цар Василий в годината 6522 от сътворението на света (=1014 Р. Хр.) в Ключ и почина в края на лятото.

Битолски надпис на цар Иван Владислав (1015–1018) (по В. Тълкова-Займова). Кирилски текст, намерен през 1956 г. в Чауш джамия, град Битоля, която е градена с камъни от средновековната битолска крепост. Съхранява се в Национален институт за опазване паметниците на културата и музей в Битоля, Република Македония.

(Снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

† In the year 6523 since the creation of the world (= A.D. 1015), this fortress was rebuilt anew, by John, the Bulgarian autocrat, with the assistance and prayers of Our Lady Virgin Mary and for the intercession of the twelve supreme apostles. This fortress is constructed as a shelter and is devoted to the salvation and the life of the Bulgarians. The construction on the Bitola fortress began in the month of October, (day) 20th, and was completed in the month of... the end. This autocrat was of Bulgarian descent, a grandson of the pious Nicholas and Ripsimia, son of Aaron, who was the brother of Samuel, the autocratic tsar, and with whom they both defeated the Greek army of Tsar Basil in Stipion, where gold was taken ... And this tsar was defeated by the Tsar Basil in the year 6522 since the creation of the world (= A.D. 1014) in Klyuch and perished at the end of summer.

Bitola Inscription of Tsar John Vladislav (1015–1018) (translation V. Tolkova-Zaimova). It is written in Cyrillic and was discovered in Bitola in 1956 during the demolition of the Čauš Camii mosque, which was built with stones previously used in the construction of the medieval fortress. It is now kept in the National Institute for Preservation of Monuments of Culture and Museum in Bitola, FYROM.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Гр. Битоля, Република Македония
Town of Bitola, FYROM

Тук лежи княз Персиан [Пресиан]. [Роден] в годината 6505 (=996–997 г.). [Починал] в годината 6569 (=1060–1061 г.).

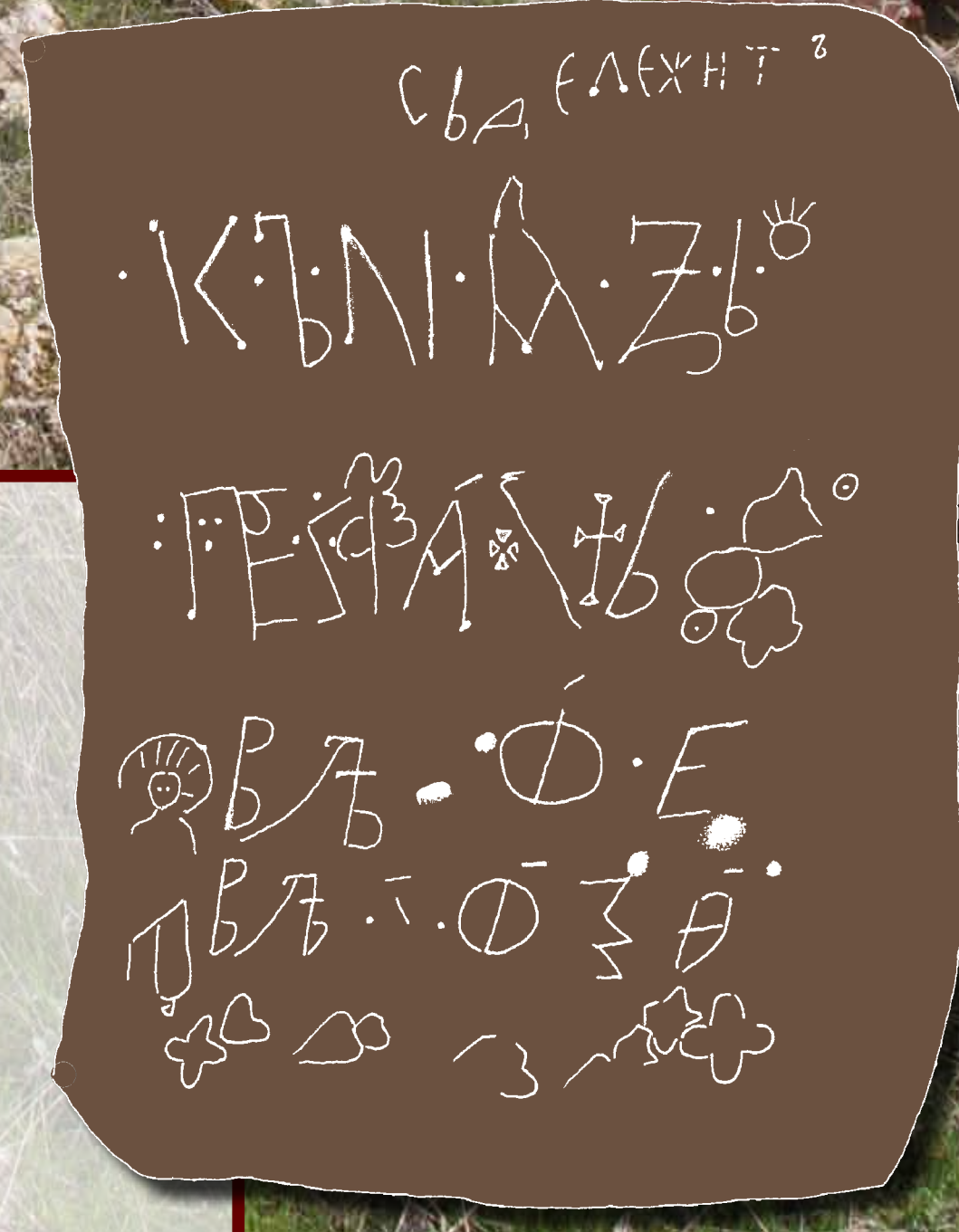
Надгробен надпис на княз Пресиан II, най-големият син на цар Иван Владислав. Намерен при археологически разкопки през 1987 г. в гр. Михаловце, Източна Словакия.

(по М. Виздал, Н. Николов)

Here rests Kniaz Persian [Presian]. [Born] in the year 6505 (= A.D. 996–997). [Dead] in the year 6569 (= A.D. 1060–1061).

Gravestone of Kniaz Presian II, the Eldest Son of Tsar John Vladislav. Discovered during archaeological excavations in 1987 in Michalovce, Eastern Slovakia.

(Source: M. Vizdal, N. Nikolov)

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

„...онзи прочут Самуил, който и досега е в устата на българите“ и неговите наследници

(Йоан Ставракий)

“...That Famous Samuel, Who is Still Much Talked About by the Bulgarians” and His Descendants

(John Staurakios)

„Дъщерите на българите встъпили в брак със синовете на гърците и дъщерите на гърците със синовете на българите. Той (Василий II) смесил дните с дружите и с това унищожил старата вражда, която съществувала между тях“ (Яхья Антиохийски).

Политическият край на царството на българите не слага край на царското коляно на Комитопулите. Техните потомци проникват в знатни византийски фамилии по добре изпитаните имперски способности за приобщаване – чрез раздаване на титли и административни длъжности чрез смесени бракове. Към 1018 г. са известни 12 потомци на Самуил и 13 на брат му Аарон, които били присъединени към най-изтъкнатите византийски фамилии, включително и императорски.

Катерина, най-голямата дъщеря на Иван Владислав, е първата българка, която става византийска императрица, омъжвайки се за Исаак I Комнин (1057–1059). Благородното ѝ царско потекло (за разлика от това на съпруга ѝ) винаги е подчертавано. Според хрониста Йоан Скилица самата тя се е шегувала като казвала, че е сменила едно царство с друго. Повечето ѝ царствени роднини заемат важни длъжности предимно в Малоазиатските имперски провинции и Армения. Византийската принцеса и историчка Анна Комнина не пропуска да изтъкне царствената си кръв по линия на Самуиловото семейство и българската Крумова династия (баба ѝ Мария по майчина линия е внучка на цар Иван Владислав).

Цар Самуил венчава дъщеря си Мирослава за пленения в битката при Солун (996 г.) арменец Ашот, син на дук Григорий Таронит.

Миниатюра от Мадридския препис на хрониката на Йоан Скилица, л. 185r, Испанска национална библиотека (по фототипно издание, Атина 2000)

The Wedding of Tsar Samuel's Daughter Miroslava and the Armenian Ashot. He was the son of the duke Gregory Taronites and was captured in the battle of Thessaloniki (996).

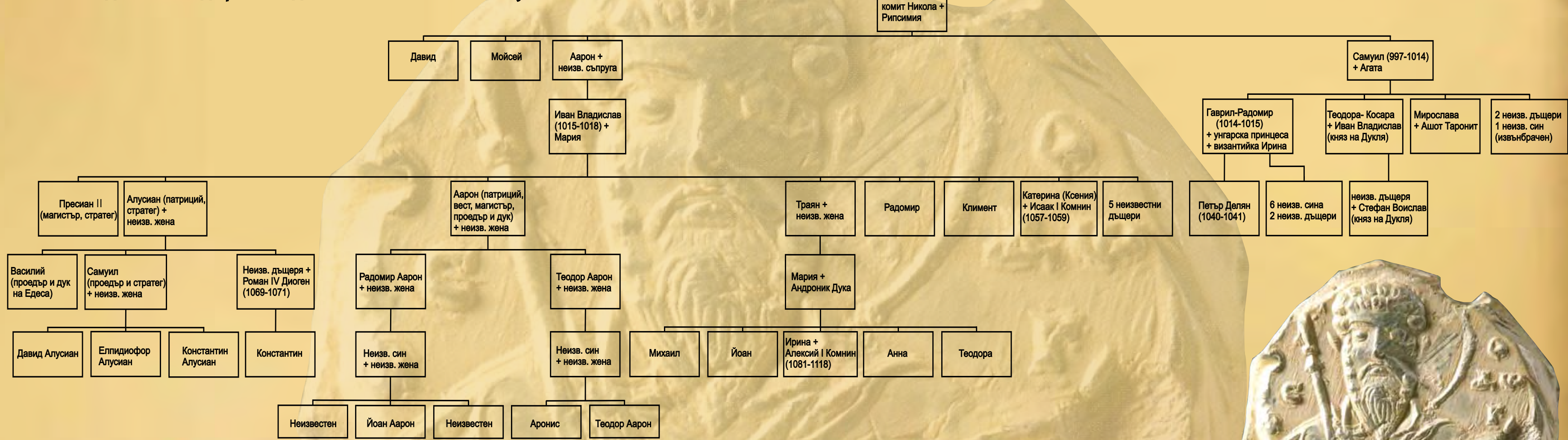
Miniature in the Madrid Skylitzes, f. 185r, Spanish National Library (facsimile edition, Athens 2000)

“Daughters of Bulgarians married sons of Greeks, and daughters of Greeks married sons of Bulgarians. In uniting the ones with the others, he (Basil II) brought the ancient animosity which had existed between them to an end” (Yahya of Antioch).

The political end of the Bulgarian state did not terminate the royal line of the Komitopouloi. Their descendants were absorbed into the noble Byzantine families through the efficient methods of imperial integration that is to say distribution of titles and offices, and intermarriage. In 1018, twelve representatives of the house of Samuel and thirteen of that of his brother Aaron were known. They were integrated into the highest-standing families of the Empire, including the imperial ones.

Catherine, the eldest daughter of Tsar John Vladislav, was the first Bulgarian to become a Byzantine empress by marrying Isaac I Komnenos (1057–1059). Byzantine authors seem to have grudging admiration for her “very noble family ancestry” (unlike that of her husband). John Skylitzes wrote that she was joking that she had switched from one kingdom to another. Most of her noble relatives assumed important offices in Asia Minor and Armenia. The Byzantine princess and historian Anne Komnenos did not fail to highlight her royal blood ties with Samuel’s family and the Bulgarian Krum dynasty through her maternal grandmother Maria, who was a granddaughter of Tsar John Vladislav.

Родословно дърво на династията на Комитопулите

Печат на Аарон, магистър и дук на Едеса (1055–1056), третият син на цар Иван Владислав и брат на императрица Катерина. Като управител на Армения, изгражда крепостни стени, прокарва водопровод и осигурява данъчни привилегии за жителите на гр. Ани, дн. Източна Турция (по И. Йорданов).

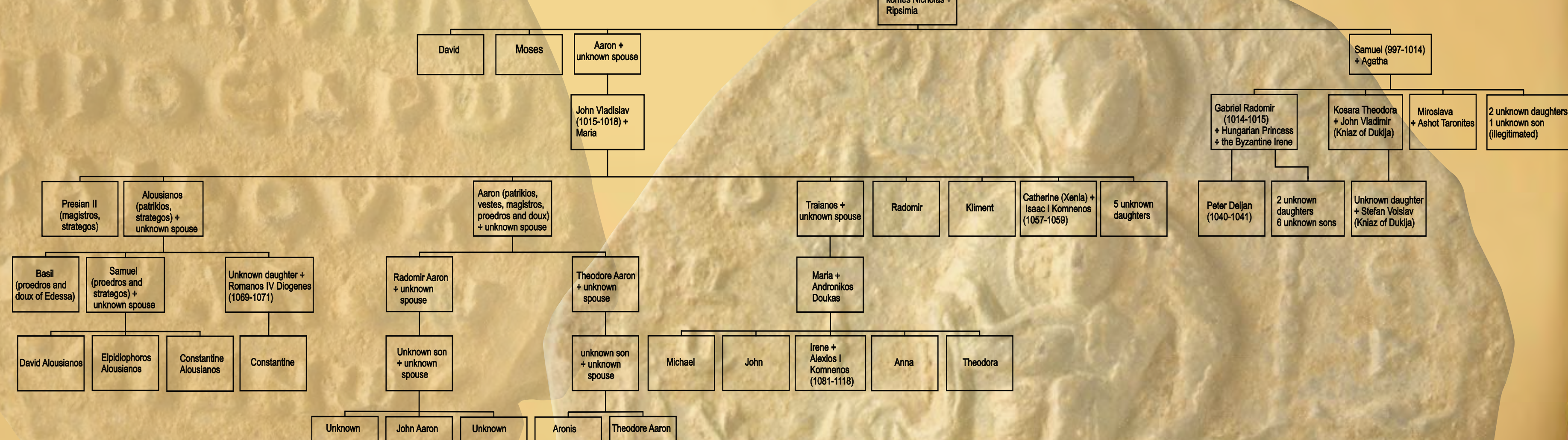
Seal of Aaron, *magistros* and *doux* of Edessa (1055–1056). He is the third son of Tsar John Vladislav and a brother of the empress Catherine. As a governor of Armenia, he erected the walls and the aqueduct of the town of Ani (modern-day located in Eastern Turkey) and obtained tax exemptions for its inhabitants (courtesy of I. Jordanov).

Печат на Йоан Аарон, вест (1060–1070) (по И. Йорданов).

Seal of John Aaron, *vestes* (1060–1070) (courtesy of I. Jordanov).

Family Tree of the Dynasty of the Komitopouloi

Печат на Самуил Алусиан, проедър и дук (началото на 70те години на XI в.). Внук на цар Иван Владислав (по И. Йорданов).

Seal of Samuel Alosianos, *proedros* and *doux* (early 1070). Grandson of Tsar John Vladislav (courtesy of I. Jordanov).

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Скитането на патриарсите

Patriarchs' Wandering

Още след първото завладяване на североизточните български земи от император Йоан Цимисхи през 971 г. църковната власт, подобно на светската, „мигрира“ в западните области като сменя неколккратно своите седалища, следвайки промяната на политическия център на царството. Тогавашният български патриарх Дамян, който е не само първият български патриарх, но и най-дълго управлявал (цели 44 г., между 927 и 971 г.) мести своето седалище от Дръстър (дн. Силистра) в Средец (дн. София). Неговите приемници Герман-Гаврил и Филип променят последователно резиденцията си във Воден, Мъглен и Преспа, за да се установят най-накрая в Охрид. Последният остава център на Охридската автокефална архиепископия след покоряването на България през 1018 г.

Immediately after the first conquest of the northeastern Bulgaria by Emperor John Tzimiskes in 971, the ecclesiastical power, like the secular one, was transferred to the Western lands. The patriarchal seat changed repeatedly along with the political centre of the kingdom. Thus, Damian, who held the patriarchal office at that time, and who was not only the very first Bulgarian patriarch, but also the one that remained in his office the longest (44 years, from 927 to 971), changed his seat from Dristra (modern Silistra) to Serdica (modern Sofia). His successors Germanos-Gabriel and Philip resided consecutively in Voden, Moglena and Prespa before finally establishing themselves in Ohrid. The latter remained the permanent seat of the Autocephalous Archbishopric of Ohrid which was created following the submission of Bulgaria in 1018.

Карта на диоцеза на Охридската архиепископия според грамотите на император Василий II. С червено са означени патриаршеските седалища между 971 и 1018 г.

Map of the Diocese of Archbishopric of Ohrid According to the charters of Emperor Basil II. The patriarchal seats between 971 and 1018 are shown in red color on the map.

Олтар на базиликата „Св. Ахил“, Преспа, Гърция. С пурпурна боя са били нарисувани 18 арки, в които са изписани имената на 18 митрополитски центрове в диоцеза на българската църква в края на X в. Под всеки надпис е бил престолът на съответния владика, а в средата под прозореца е тронът на българския патриарх, което показва, че тук е заседавал Св. Синод.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Sanctuary of Agios Achilleios Basilica, Prespa, Greece. The name of the eighteen metropolitan seats within the diocese of the Bulgarian Church in late 10th century were written here in purple dye under depicted arches. Each of the seats of the corresponding bishop was located below his inscribed name, while the Bulgarian Patriarch occupied the throne in the centre. This arrangement suggests that the councils of the Saint Synod took place here.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Разположение на арките над архиерейските тронове в олтара на базиликата. В тях са запазени някои от имената на епископските центрове при управлението на цар Самуил (разчитане по Н. Муцополус).

Arrangement of the arches above the bishops' seats where some of the names of the episcopal centres under the reign of Tsar Samuel are preserved (source: N. Moutsopoulos).

Преспа и базиликата „Св. Ахил“

Prespa and the Basilica of Agios Achilleios

Малкото Преспанско езеро с о. Св. Ахил (Гърция), където са се издигали любимите дворци на цар Самуил с разкошния и величествен храм „Св. Ахил“.

(снимки: Национален археологически институт с музей при БАН)

Little Prespa Lake and the Island of Agios Achilleios (Greece). The favorite palace of Tsar Samuel stood there alongside with the magnificent and monumental church of Agios Achilleios.

(Photos: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Базиликата „Св. Ахил“ от края на Х в. – един от най-внушителните храмове от времето на Първото българско царство. В нея е погребан цар Самуил.

(снимки: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Basilica of Agios Achilleios. It dates to the end of the 10th century and is one of the most impressive church buildings during the first Bulgarian state. Tsar Samuel was buried there.

(Photos: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Небесни покровители

Heavenly Patrons

В духа на своето време цар Самуил се стреми да осигури „сакрална“ защита на християнското си царство чрез „набавяне“ на свети мощи. За „небесно покровителство“ на патриаршеското седалище той пренася в София около 989–992 г., нетленните останки на най-почитания български светец – св. Иван Рилски. Над столичния град Охрид се простира благодатта на св. Трифон, чиито мощи савзети от пожара през 998 г. Котор. Владетелските дворци в Преспа са под защитата на св. Ахил, чиито мироточиви кости са донесени от превзетата през 985 г. Лариса и са положени в едноименния катедрален храм. В същата касета вероятно са били и светите останки на св. Икумений от Трикала и св. Региний от Скопелос.

In the fashion of his time, Tsar Samuel aspired to ensure sacred protection for his Christian kingdom by procuring holy relics. The imperishable remains of Saint John of Rila, the most venerated Bulgarian saint, were transferred to Sofia around 989–992 in order to obtain heavenly patronage for the patriarchal seat there. The blessing of Saint Trifon was expected to spread upon the capital city Ohrid. His relics were moved there after being taken from the city of Kotor. The latter was set on fire by Samuel in 998. The royal palaces in Prespa are believed to have been under the divine protection of Saint Achilleios. After the capture of Larissa, Samuel brought his myrrh-streaming bones there. He placed them into the Church of the name of the saint that was erected on this occasion. The relics of two more persons, Saint Eumenios of Trikala and Saint Reginios of Skopelos, were probably kept in the same casket.

Диакониконът (дясната част на олтара) в базиликата „Св. Ахил“, Преспа, Гърция. Възстановка на саркофага и стенописите в нишата със светите мощи. Архиереите от фреските отслужват вечна литургия над светите мощи (по Н. Муцопулос).

The Diakonikon (Chamber on the South Side of the Sanctuary) of Agios Achilleios Basilica, Prespa, Greece. Reconstruction of the sarcophagus and the frescoes discovered in the niche, where the relics were placed. The painted priests are celebrating eternal liturgy upon the holy relics (source: N. Moutsopoulos).

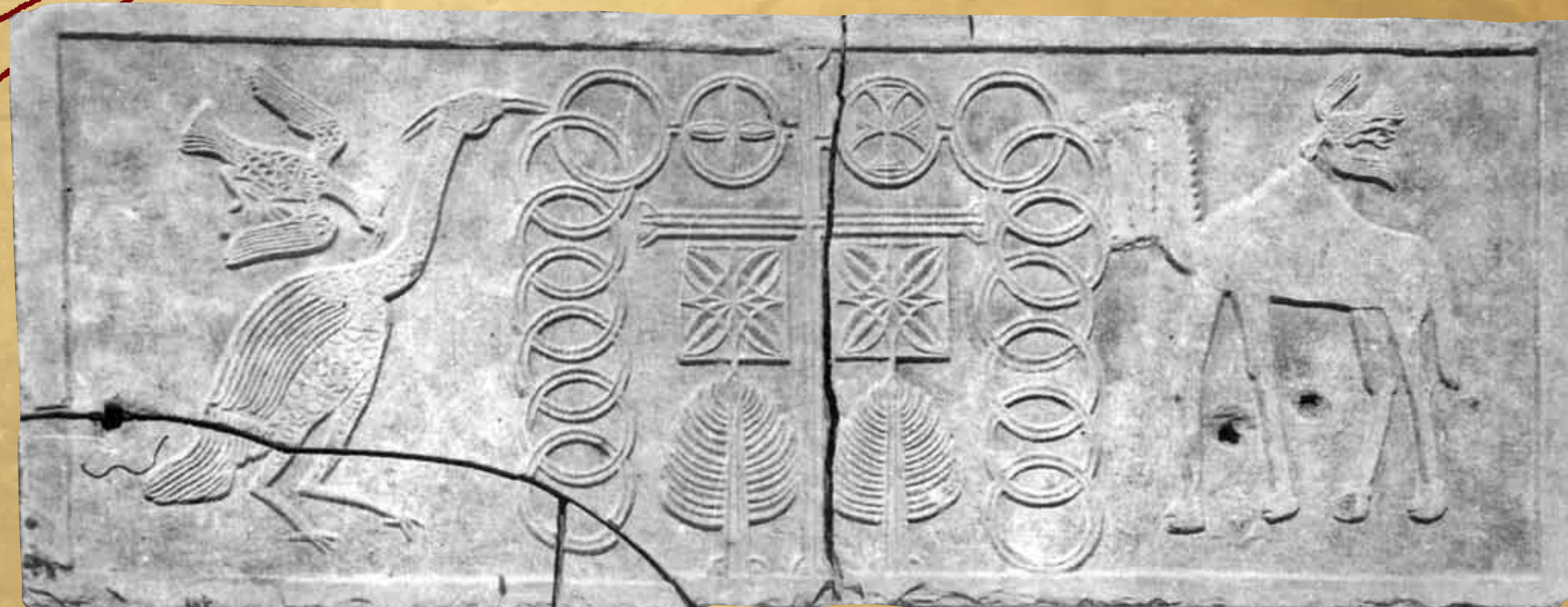
Скулптирана плоча с екзотични животни от саркофага с мощите. Дупките върху плочата свидетелстват за ритуалните практики, свързани с изтичане на чудодейно миро от мощите на светците (по Н. Муцопулос).

Slab with Carved Exotic Animals on the Sarcophagus Containing the Relics. The holes testify to its use in rituals connected to the flow of the miraculous chrism out of the holy relics (source: N. Moutsopoulos).

Саркофаг с пренесени от цар Самуил мощи на светци в Преспа (по Н. Муцопулос).

Sarcophagus Containing Saints' Relics. They were transferred in Prespa by Tsar Samuel (source: N. Moutsopoulos).

Скулптирани елементи от вътрешната декорация на базиликата „Св. Ахил“.

(снимки: Национален археологически институт с музей при БАН)

Sculptures from the Interior Decoration of Agios Achilleios Basilica.

(Photos: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Царската резиденция Скопие

The Royal Residence Skopje

Средновековната крепост Скопие (дн. в Република Македония) е разположена на хълм в пределите на днешния град, на левия бряг на р. Вардар. Тук е била резиденцията на цар Роман (976–997). В края на Х в. градът губи първостепенното си положение в полза на любимите резиденции на Самуил – Охрид и Преспа. Значението му в структурата на българската държава обаче се запазва: през 1018 г. Василий II намира там „първия отряд“ на царската армия и превръща града в столица на византийската тема България.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The medieval fortress of Skopje (now in FYROM) was situated on a hill within the boundaries of the modern city, on the left bank of the river Vardar. Here resided Tsar Romanos (976–997). At the end of the tenth century, the town lost its dominant position to the preferred palaces of Tsar Samuel in Ohrid and Prespa. Nevertheless, Skopje kept its role in the state structure: when in 1018 Basil II entered the city, he found there the “first unit” of the Bulgarian army. The Emperor chose it for capital of the newly established theme of Bulgaria.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

βασιλεὺς καὶ κατατρέφομενος. τῆ πόλει δὲ τὸν σκοπίων βασιλεῖος. ἄρε πρὸ ἀμαξείου τοῦ ποταμοῦ.
ὁ ἡγεμὼν δὲ τοῦ νομομαθίου. κατεσκησμένοι ἀμφὶ μίσησ τὸν σαμουίλ. φαρσὺν γὰρ τὴ πλὴν μύρα τοῦ ποταμοῦ. καὶ ὡσὺν ἀσφαλτὸς τὸν ἠέχονε ἴσην. κὺλί ζήσῳ ἀμελῶσ. τὴ προσδέ τὸν φρα
πρῶτον πόρον ἄροντ. καὶ αὐτὸν τὸν βασιλεῖ ἀδραμιμάσαντ. ὁ μέγιστος ἡλτοῦ αἰφνικαίως κατα
παλῆσ. ἐφῆγε ἀμῆσρε ππ. ἐλκῆσ δὲ τὸν τοῦ σκηνῆ καὶ τοῦ ὄλον φρατὸ πέδον.

Император Василий II напада с
изненада лагера на цар Самуил
при р. Вардар до Скопие.

Миниатюра от Мадридския прелис на
хрониката на Йоан Скилица, л. 186v, Испанска
национална библиотека (по фототипно
издание, Атина 2000)

Emperor Basil II Unexpectedly
Attacks the Camp of Tsar Samuel at
Vardar River, near Skopje.

Miniature from the Madrid Skylitzes, f. 186v,
Spanish National Library (facsimile edition, Ath-
ens 2000)

σὺ τῆ α
Ἔγχειρσι δὲ καὶ τὴν πόλιν τὸν σκοπίων τὸ βασιλεῖ. ὁ ταῦτις ἀρχὴν παρὰ τοῦ σαμουίλ τεταγμένους.
ῥωμανὸσ πῆρὸν μέγιστον βασιλεῖσ σαμουίλ γάρων ἴσος. τὸν δὲ κουρίσου ἀδελφὸσ. συμέσων τε αὐτοῦ
πάππου ὁ νόμομαθῆσ. ὁ νόμομαθῆσ ἀποδεδάμενος τῆσ προτέσωνσ. πρὶ κίου τε τῆ
μα καὶ πρὶ πόσῃσ. καὶ φρατῆσ τῆσ ἀμαξείου. ἐκεῖ τὸν βασιλεῖσ ἀμαξείου. ἐρῆσ τε τῆσ
πρὶ τὸν ποταμὸν ὄν φησὶ τὸν βασιλεῖσ. ἀμῆσ τὸν ποταμὸν.

Охрид Ohrid

Крепостните стени на град Охрид.

(снимки: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Ramparts of Ohrid.

(Photos: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

„Град Охрид пък е разположен на един висок хълм, близо до много голямо езеро... Охрид бил главен град на цяла България, там се издигали и дворците на царете на България и се съхранявали богатствата им. Като отворил [съкровищниците], императорът намерил много пари, корони с бисери, златотъкани дрехи и 100 кентинария сечени пари от злато...“ (Йоан Скилица). Именно тук през пролетта на 1018 г. Василий II приел царица Мария заедно с тримата ѝ сина и шестте ѝ дъщери. Тя водела със себе си и един незаконен син на цар Самуил, както и две дъщери и пет сина на убития цар Гаврил Радомир.

“The town of Ohrid is located on a high hill, in the vicinity of a very big lake...Ohrid was the main city of all Bulgaria. There stood the palaces of the Bulgarian tsars along with their riches. When the Emperor opened [the treasury], he found a lot of money, crowns with pearls, brocaded cloths and 100 kenteraria in struck gold...” (John Skylitzes). Here, in the spring of 1018, Basil II received Maria, the widow of the last Bulgarian Tsar. She was accompanied by three of her own sons and six daughters, as well as by two daughters and five sons of the previous Tsar, Gabriel Radomir, and an illegitimate son of Tsar Samuel.

Църквата „Св. София“, поглед от североизток. Едно от седалищата на българския патриарх по времето на цар Самуил и на охридския архиепископ след 1018 г.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

St. Sophia Church, View from Northeast. It was one of the residences of the Bulgarian patriarch during the reign of Samuel and the permanent seat of the Archbishop of Ohrid after 1018.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Победи... Victories...

„Истърът [Дунав, т.е. българите] грабна венеца на Рим [т.е. византийците]“

(Йоан Геометър)

“The Istros [Danube, i.e. the Bulgarians] took the crown of Rome [i.e. the Byzantines]”

(John Geometres)

Крепостта при Траянови врата.

На 17 август 986 г. в прохода Траянови врата при гр. Щипоне (дн. Ихтиман, България) българите, предвождани от Самуил, Аарон и цар Роман, нанасят страшно поражение на Василий II, подобно на онова, което търпи император Никифор I Геник от кан Крум през 811 г. Василий II е спасен по чудо от арменската си гвардия, но шатрата му попада в ръцете на българите. Тази знаменателна победа дава възможност за възстановяването на българската власт в завладените от император Йоан Цимиски източни територии. Споменът за нея продължава да е жив дори 30 години по-късно и е повод за гордост, споделена в Битолския надпис на цар Иван Владислав (1015–1018).

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Fortress of the Gates of Trajan.

On 17th August 986, the Bulgarian forces under the command of Samuel, Aaron and Tsar Romanos inflicted a terrible defeat on the Byzantine army in the pass of the Gates of Trajan near Stipion (modern Ihtiman, Bulgaria), similar to the defeat suffered by Emperor Nikephorus I in 811. In 986, Basil II barely escaped the battle scene saved by his Armenian guard. His tent however, was captured by the Bulgarians. The glorious victory made the Bulgarian recovery of the previously lost eastern lands possible. This victory remained in the people's memory and thirty years later, it was proudly recorded in the Bitola inscription of Tsar John Vladislav (1015–1018).

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Войските на цар Самуил убиват дука Григорий Таронит пред Солун през 996 г.

Миниатюра от Мадридския препис на хрониката на Йоан Скилица, л. 184v, Испанска национална библиотека (по фототипно издание, Атина 2000)

Tsar Samuel's Army Killing Gregory Taronites, Doux of Thessaloniki outside the City Walls in 996.

Miniature from the Madrid Skylitzes, f. 184v, Spanish National Library (facsimile edition, Athens 2000)

... и поражения ... and Defeats

Магистър Никифор Уран напада лагер на цар Самуил при р. Сперхей до гр. Ламия (Гърция) през 996 г.

Миниатюра от Мадридския препис на хрониката на Йоан Скилица, л. 185r, Испанска национална библиотека (по фототипно издание, Атина 2000)

Magistros Nikephoros Ouranos Attacking the Tsar Samuel's Camp on the Shores of Spercheios River near the City of Lamia (Greece) in 996.

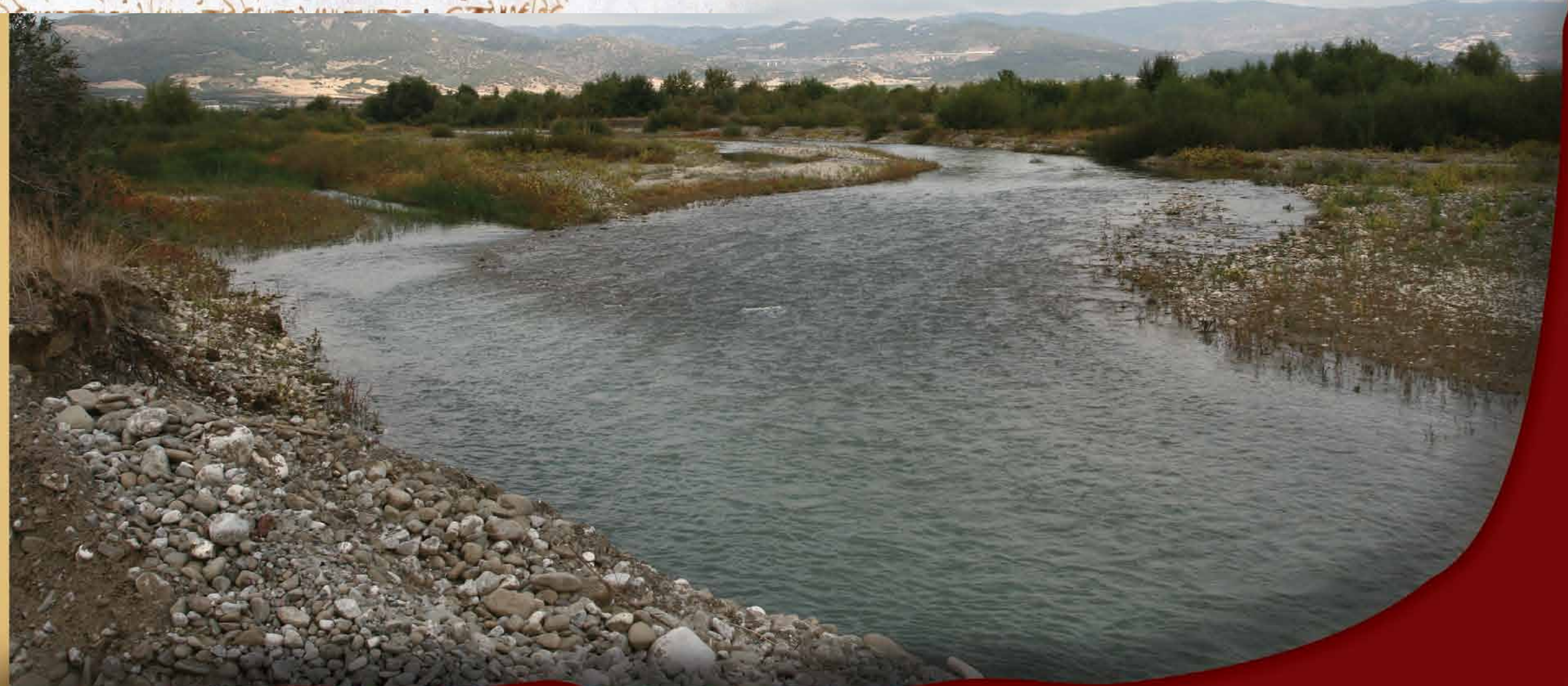
Miniature from the Madrid Skylitzes, f. 185r, Spanish National Library (facsimile edition, Athens 2000)

Битката при р. Сперхей е първият голям неуспех на цар Самуил, който е принуден да промени стратегията си като спре експанзията на юг. Въпреки това България запазва основните си сили.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The defeat at the battle of Spercheios River was the first serious loss for Bulgaria. It forced Tsar Samuel to reconsider his strategy and to interrupt his southward expansion. However, Bulgaria could still count on its main resources.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Кракра и Никулица – защитниците на Перник и Сервия

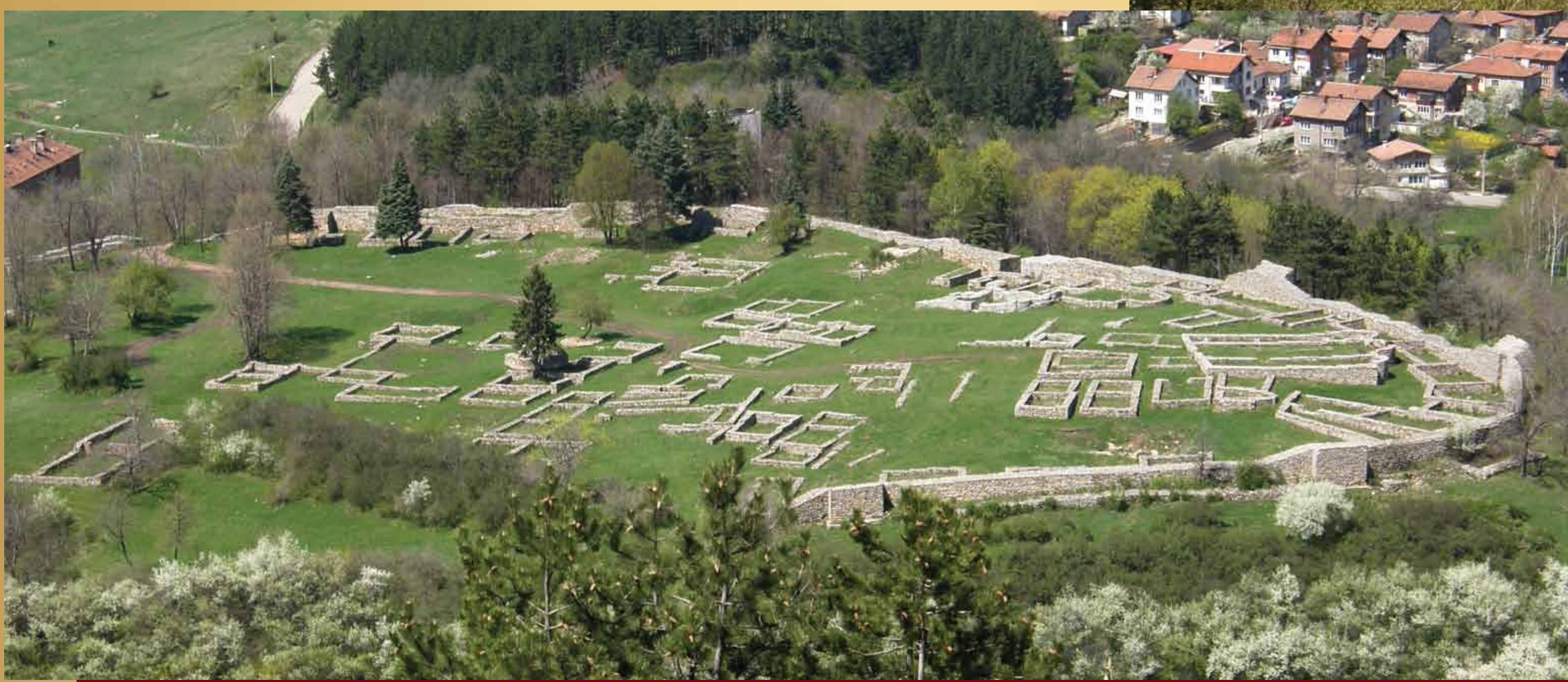
Krakras and Nikulitsa – the Defenders of Pernik and Servia

Крепостта Перник е един от онези укрепени центрове, които се издигат в края на Х в. и съставляват гръбнака на Самуиловата държава. Тя е отбранявана от Кракра – „човек отличен във военните дела“ според византийските автори. Той устоява на две византийски обсади, предвождани лично от император Василий II. Властта му се простира върху значителна територия, включваща и други крепости, които са предадени на Василий II през 1018 г.

(Снимки: Регионален исторически музей – Перник)

The fortress of Pernik was one of the strongholds that went up at the end of the tenth century and constituted the backbone of Samuel's state. The fortress is defended by Krakras – “a man excelling at the military arts” according to the Byzantine authors. He withstood two assaults, led by Emperor Basil II himself. Krakras ruled over a vast region including other strongholds, which surrendered to Basil II in 1018.

(Photos: Regional Museum of History – Pernik)

Второто залавяне на войводата Никулица. Вляво – Никулица в тъмница с дървени окови на краката; вдясно – Никулица с вързани ръце и под конвой е доведен пред император Василий II.

Миниатюра от Мадридския препис на хрониката на Йоан Скилица, л. 186r, Испанска национална библиотека (по фототипно издание, Атина 2000)

The Second Capture of Chieftain Nikulitsa. On the left, Nikulitsa shown in prison with wooden stocks on his feet; on the right, Nikulitsa with tied hands escorted before Emperor Basil II.

Miniature from the Madrid Skylitzes, f. 186r, Spanish National library (facsimile edition, Athens 2000)

Сервия (Гърция) – добре „укрепеният град в България“ (Кекавмен), опасан със стръмни скали. Крепостта е превзета от българите през 989 г. след едногодишна обсада. Василий II си я връща през 1001 г. също след дълга съпротива. Тя е била ръководена от българския управител Никола, наричан заради ниския си ръст Никулица. Той е сред най-преданите и упорити военачалници на цар Самуил. Два пъти успява да избяга от византийски плен или да уговори своето освобождаване, след което отново повежда военни действия срещу империята.

(Снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Servia (Greece) – “a well-fortified city in Bulgaria” (Kekaumenos) is surrounded by steep rocks. The Bulgarians took the fortress in 989 after a yearlong siege. Basil II recovered the kastron in 1001 also after a long period of resistance. The fortress was commanded by the Bulgarian warlord Nicholas, nicknamed Nikulitsa due to his short height. He was among the most loyal and tenacious military officers of Tsar Samuel. He managed to escape twice from Byzantine captivity or to negotiate his freedom, after which he led military campaigns against the empire again and again.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

„Много градови български и убежища“

(Симеон Метафраст и Логотет)

“Many Bulgarian Kastra and Refuges”

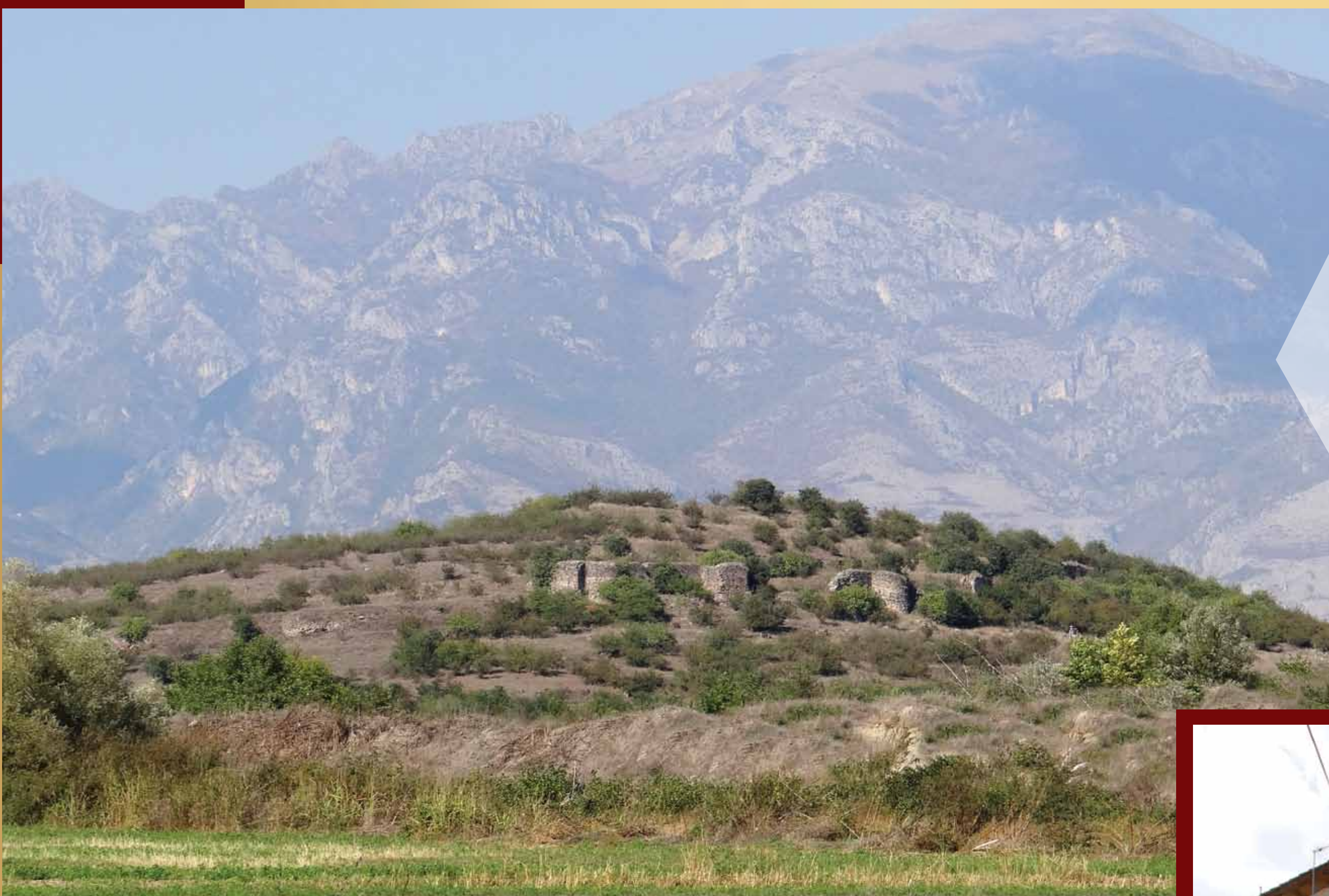
(Symeon Metaphrastes and Logothete)

„Воден крепост, разположена на стръмна скала, през която се спуска водата на Островското езеро, тече скрито под земята и на това място се показва отново“ (Йоан Скилица). Във Воден (дн. Едеса, Гърция) патриарх Герман мести резиденцията си след Средец. Там отива и цар Роман след бягството си от Константинопол. Следователно, за известно време след 976 г. Воден има значение на държавен център за Българското царство. Крепостта е превзета от император Василий II през 1001 г. след обсада. Българското население е изселено във Волерон (област източно от р. Места), а управителят Драгшан – в Солун.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

“Voden is a kastron, situated on a steep rock, from which the water of Lake Ostrov falls down. Then, it flows underground and it re-appears in that place” (John Skylitzes). It was to Voden (modern-day Edessa, Greece), where Patriarch Germanos moved his residence from Serdica. It was also to Voden, where Tsar Romanos went after his escape from Constantinople. Thus, it seems that for some time following 976, Voden functioned as a state centre for the Bulgarian Kingdom. In 1001, Emperor Basil II besieged and captured the fortress. He re-settled its Bulgarians inhabitants in Voleron (a region east of the River Mesta) while its governor Dragshan was moved to Thessaloniki.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Крепостта Мъглен (дн. с. Хриси, Гърция) играе важна роля в българо-византийските военни действия. Там временно пребивават българският патриарх и кавкан Дометиан. Превзета е през 1015 г. след сложна операция, при която византийците изместват коритото на р. Мъгленица, за да взривят основите на крепостта.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The fortress of Moglena (near the modern-day village of Chrisi, Greece) played an important role in the Bulgarian-Byzantine war. It was the temporary residence of the Bulgarian Patriarch and of kavkhan Domestian. The Byzantines managed to seize Moglena in 1015 after a complicated operation, which consisted in changing the course of the River Maglenitsa in order to blow up the foundations of kastron.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Участък от средновековната крепостна стена на Вероя (Гърция). Българите владеят града от 989 до 1001 г. Градът е предаден на императора от управителя на крепостта Добромир, който е бил женен за племенница на цар Самуил.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Sector of the Medieval Walls of Verroia (Greece). The Bulgarians controlled the town from 989 to 1001. Then, the local governor Dobromir, who was married to a niece of Tsar Samuel, surrendered the city.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Крепостта Бдин на р. Дунав (дн. Видин.)

Това е най-далечната крепост, до която Василий II достига лично във войната с България. Превзема я през 1002 г. след 8 месеца обсада – най-дългата, ръководена от самия император. В обсадата е включен и византийският флот, който изстрелва срещу крепостта опасния „гръцки огън“. Българите успяват находчиво да го угасят като го събират в голямо гърне, спирайки по този начин достъпа на кислород до запалителното средство.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Fortress of Bdin on the Danube (modern-day Vidin, Bulgaria).

This is the most remote fortress, which Basil II personally reached during his wars against the Bulgarians. The town capitulated in 1002 after eight months resistance. This was the longest siege conducted by the emperor himself. Even the Byzantine navy participated: it released the lethal “Greek fire” toward the walls of the fortress. The Bulgarian defenders ingeniously managed to extinguish the liquid incendiary by gathering it into big jars, thus interrupting the oxygen flow and preventing the fire from spreading.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

„Много градови български и убежища“

(Симеон Метафраст и Логотет)

“Many Bulgarian Kastra and Refuges”

(Symeon Metaphrastes and Logothete)

Костур (дн. Кастория, Гърция) – панорама и част от средновековната цитадела с останки от укрепленията и църквата „Богородица Кубелидики“ (IX–X в.).

През 1017 г. император Василий II прави опит да завладее града, „но като разбрал, че е непревземаем, се оттеглил“. Вероятно е предаден през 1018 г. заедно с други крепости. Тогава императорът временно станува в него и там му довеждат дъщерите на цар Самуил, които нападат предалата се българска царица Мария, жената на цар Иван Владислав.

(снимки: Национален археологически институт с музей при БАН)

Kastoria (Greece) – Panoramic View and Sector of the Medieval Citadel with the Ruins of the Fortification and the Church of the Virgin Koubelidiki (9th–10th century).

In 1017 Basil II attempted to conquer the *kastron*, but when he “realized that it was impregnable, he left”. The town may have surrendered in 1018 with the majority of the remaining strongholds following Basil II’s ultimate victory. At that moment, the emperor spent some time in Kastoria and the daughters of Tsar Samuel were brought before him there. They attacked Maria, the wife of Tsar Ivan Vladislav because she had surrendered to the advancing Basil II.

(Photos: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Крепостта „Цареви кули“ при град Струмица (Република Македония).

След битката при с. Ключ Струмица е онази твърдина, около която се съсредоточават оцелелите български войски. Там те са реорганизирани от престолонаследника Гаврил Радомир и успяват да устроят засада на преследващите ги византийци. Византийският военачалник е убит лично от Гаврил Радомир.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Fortress “Carevi Kuli” near the Town of Strumica (FYROM).

This stronghold served as a refuge for the surviving Bulgarian troops after the battle of Kleidion. There, they were assembled by the crown prince Gabriel Radomir and managed to lay an ambush to the pursuing imperial army. The Byzantine general was killed by Gabriel Radomir himself.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

„Извънредно укрепената крепост Мелник, изградена на една скала и опасана отвред със стръмни и много дълбоки пропасти“ (Йоан Скилица).

След битката при с. Ключ византийците се оттеглят към Мелник, където намира убежище околното българско население и я завладяват с хитрост.

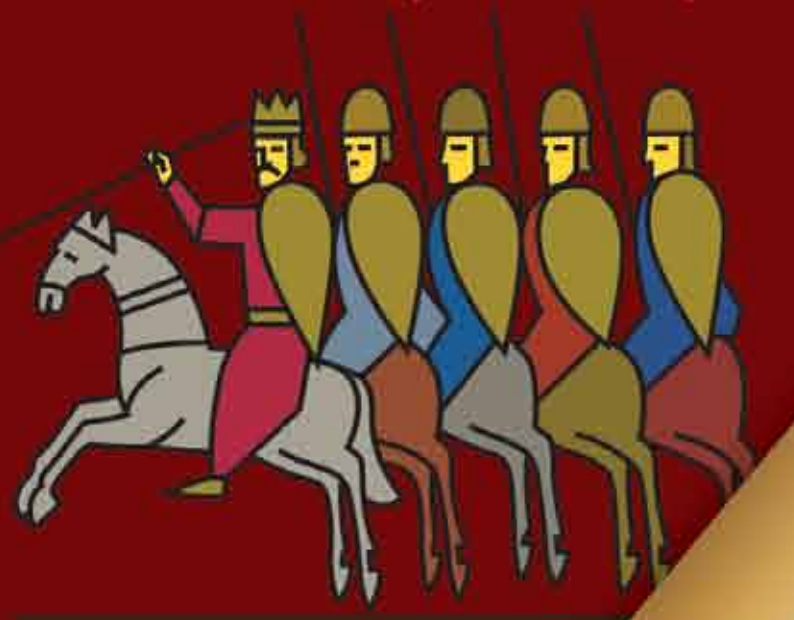
(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

“The extremely well-fortified stronghold of Melnik is built on a rock and is surrounded on all sides by abrupt and profound precipices” (John Skylitzes).

After their victory in Klyuch, the Byzantines headed to Melnik, where the Bulgarian population from the vicinity had found refuge, and they succeeded in seizing it with ruse.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Прилеп Prilep

Прилеп – хълмът със средновековната крепост и манастирът „Св. Архангел Михаил“ в подножието му, Република Македония.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Prilep – the Hill with the Medieval Fortress and Saint Archangel Michael Monastery at its Foot, FYROM.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

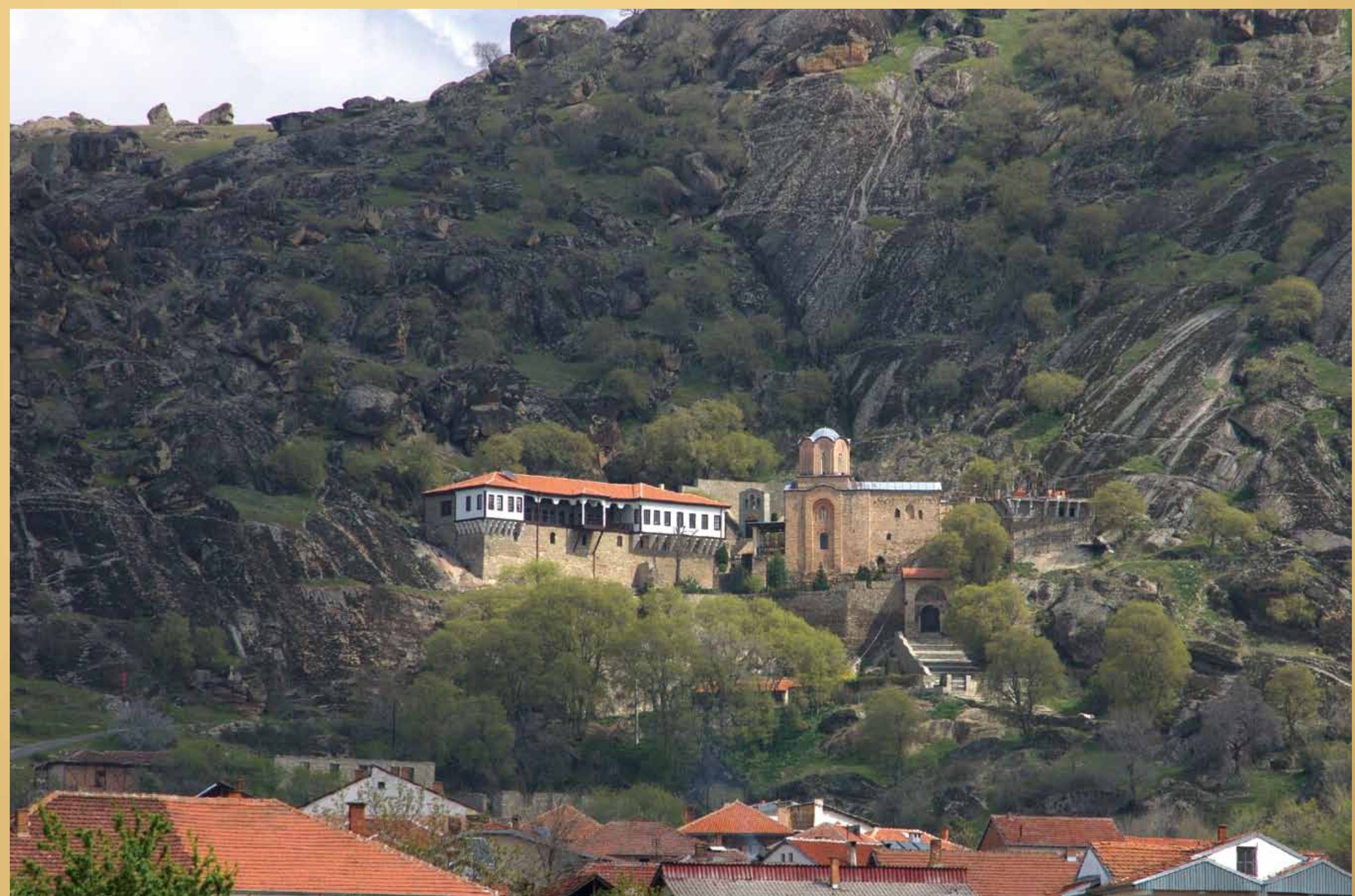

Крепостта Маркови кули до гр. Прилеп. В тази крепост цар Самуил търси спасение с помощта на сина си Гаврил Радомир след разгрома на войските му при с. Ключ през 1014 г.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Fortress of Markovi Kuli near Prilep. After the battle of Klyuch in 1014, it was in this fortress that Tsar Samuel was taken to safety by his son Gabriel Radomir.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

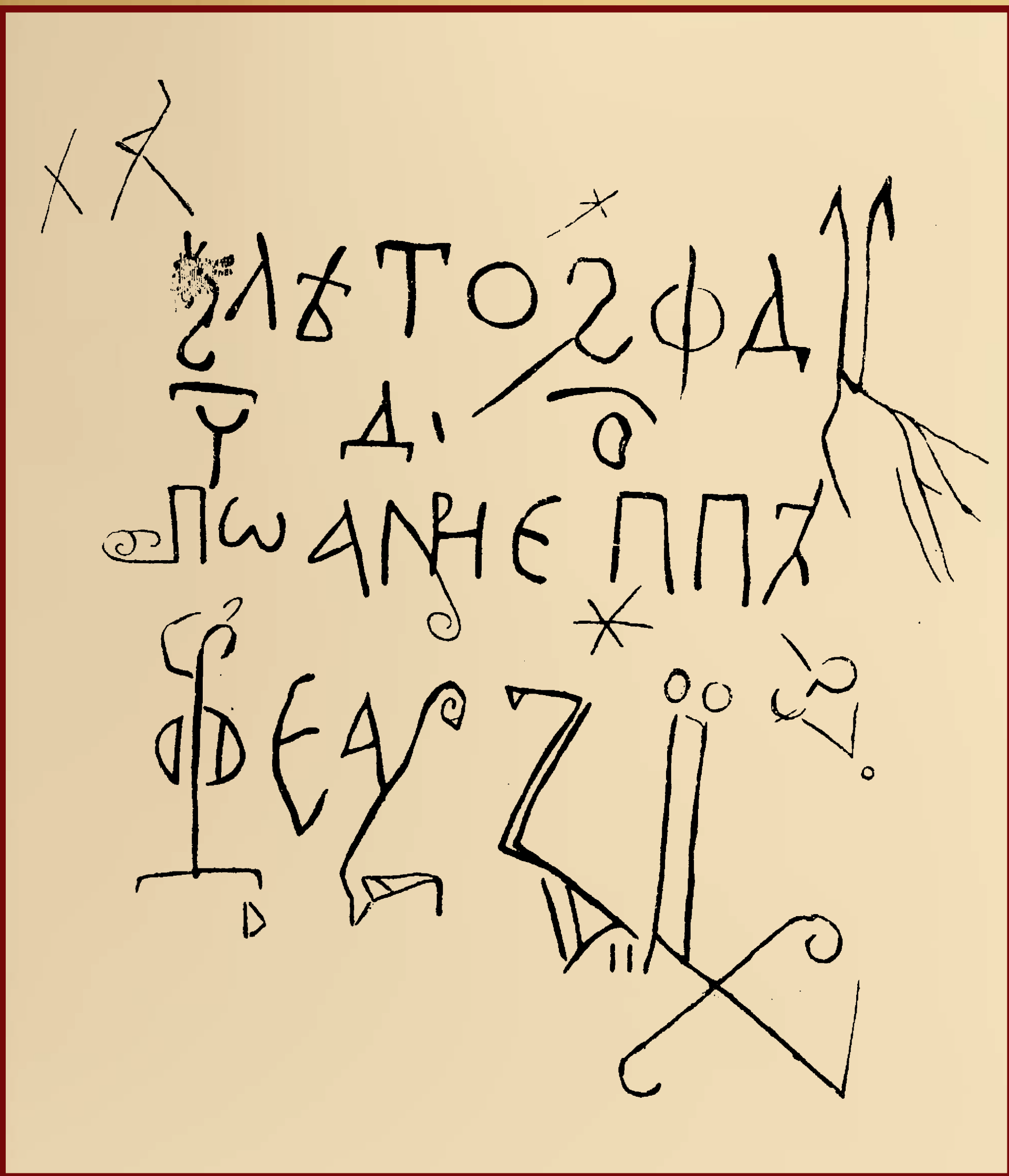

Манастир „Св. Архангел Михаил“, в който е намерен т.нар. Варошки надпис.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Saint Archangel Michael Monastery in which the so-called Varoš inscription was found.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

В лето 6504 (= 996 г. Р. Хр.)
почина епископ Андрей,
февруари 17 ден

Старобългарски кирилски надпис (т.нар. Варошки надпис)
от 996 г. за смъртта на епископ Андрей. Намерен върху
колона във Варошкия манастир „Св. Архангел Михаил“
(по Й. Иванов).

In the year 6504 (A.D. = 996)
Bishop Andrew died,
February, 17th (day)

An Old Bulgarian Cyrillic Inscription (so-called Varoš inscription) of 996. It attests to the death of Bishop Andrew. Inscribed on a column in Varoš Monastery of the Saint Archangel Michael (source: J. Ivanov).

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Трагедията в клисурата Клидион (при с. Ключ) – 1014 г.

The Tragedy in the Pass of Kleidion (Near the Village of Klyuch) – 1014

Беласица
Belasitsa

Самуилова крепост
Samuel's fortress

Огражден
Ograzhden

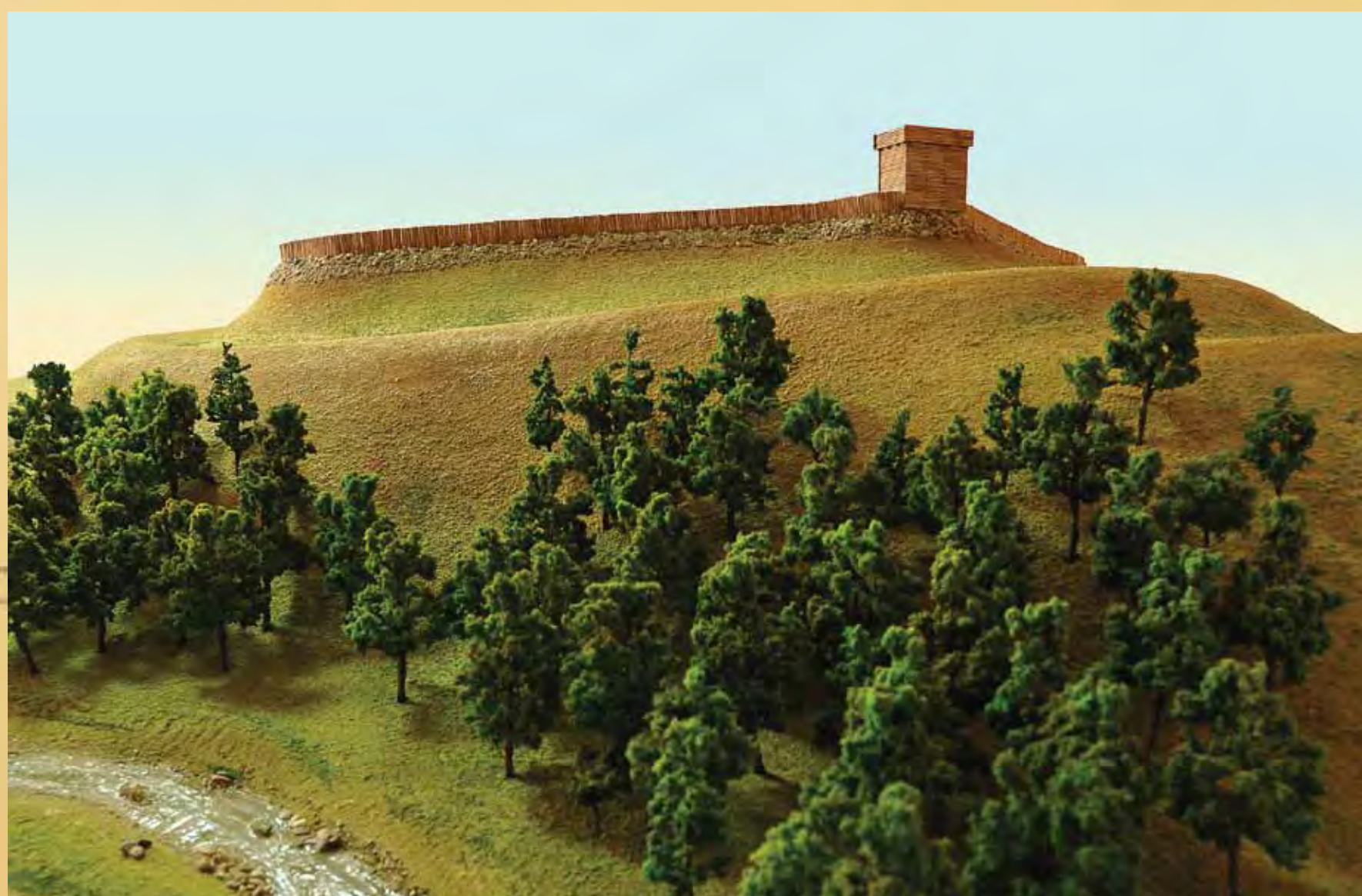
- XXXX - ДЪРВЕНИ ПРЕГРАДИ / PALISADES
- - РОВ / DITCH
- — — - СТЕНИ / WALLS
- XXXX - ВАЛ / VALLUM

Схема на отбранителните укрепления между планините Беласица и Огражден (по Г. Митрев).

Тази отбранителна система временно спира византийската армия, но част от нея заобикаля високата планина и на 29 юли 1014 г. напада в гръб защитниците при с. Ключ. Българската войска претърпява голямо поражение. „Мнозина паднали убити, а още по-голям брой пленени. Самуил едва успял да се спаси от гибел с помощта на сина си, който смело отблъсквал нападащите. Той го качил на кон и го отвел в крепостта, наречена Прилеп. А императорът ослепил пленените българи – около 15 000, както казват – и като заповядал всяка стотица ослепени да бъдат водени от един едноок, изпратил ги при Самуил. А той, като ги видял да идват в редици и еднакъв брой хора, не можал да издържи това страдание храбро и спокойно, а му призяло, причерняло и той паднал на земята. Присъстващите, които се мъчели да възвърнат дишането му с вода и благовония, успели малко да го свестят. Като дошъл на себе си, поискал да пие студена вода, но когато взел и пил, получил сърдечен удар и след два дни умрял (6 октомври).“ (Йоан Скилица). Разгромът при Ключ бил тежък, но не и фатален, тъй като войната продължава още четири години.

Scheme of the Defensive System Between the two Mountains – Belasitsa and Ograzhden (source: G. Mitrev).

This defensive system temporarily hindered the advance of the Byzantine troops. However, some of them found a by-pass in the high mountains. On July 29th 1014 they attacked the Bulgarian defenders in the rear, and inflicted on them a severe defeat. "Many [Bulgarians] fell and many more were captured; Samuel barely escaped from danger with the aid of his son, who fought against his attackers with courage. He placed his father on a horse, and took him to the fortress known as Prilep. The Emperor blinded the Bulgarian captives – who are said to have been around 15,000 – and he ordered for every one hundred of them to be led back to Samuel by a one-eyed man. When [Samuel] saw the equal and ordered detachments returning he could bear it nor with courage nor in peace, but was himself struck blind and fainted. His companions who tried to get him breathing again with water and smelling salts, managed to do so for a short time. Somewhat recovered, he asked for a sip of cold water. But as soon as he drank, he had a heart attack and died two days later on October 6th" (John Skylitzes). Although the defeat of Kleidion was disastrous for the Bulgarians, it was not annihilating as the war continued four more years.

Районът на Самуиловите укрепления.

Цар Самуил се опитва да попречи на византийското настъпление към вътрешността на България като издига укрепителна линия между планините Огражден и Беласица. Самуиловата крепост е главната ѝ опорна точка. Тя представлявала землено укрепление от 3 концентрично разположени вала с дървени палисади, кула и два рова.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Area of Samuel's Fortifications.

Tsar Samuel was seeking to impede the Byzantine advance to inland Bulgaria by building a fortified line between Ograzhden and Belasitsa mountains. Its central bulwark was the so-called Samuel's fortress, which comprised tree concentric valla with palisades, a tower, and two ditches.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Макет на Самуиловата крепост

(автори: Ц. Комитова, арх. Г. Кметов).

Model of the Samuel's Fortress

(Authors: Ts. Komitova and architect G. Kmetov).

Миниатура в два регистъра: горе – император Василий II разбива войските на цар Самуил; долу – цар Самуил посреща ослепените си войници, след което умира. Върху страницата в дясно с червено мастило е направена българската добавка към византийската хроника. В нея се съобщава за византийските победи и ослепяването на Самуиловите войници.

Среднобългарски превод на Манасиевата хроника, л. 183v-184r, Ватиканска Апостолска библиотека (по фототипно издание, Атина 2007)

Miniature in Two Registers: above – the Emperor Basil II defeating Tsar Samuel's troops; below – Tsar Samuel dying at the sight of his blinded soldiers. On the right page of the manuscript could be seen the Bulgarian supplement to the Byzantine chronicle written with red ink. It narrates the Byzantine victories and the blinding of Samuel's soldiers.

Middle Bulgarian Translation of the Chronicle of Manasses, f. 183v-184r. Vatican Apostolic Library (facsimile edition, Athens 2007)

Последни години (1014-1018)

The Last Years (1014-1018)

Крепостта Петриск (с. Петрес, Флорина, Гърция), в района на която Иван Владислав убива цар Гаврил Радомир през 1015 г.

След смъртта на цар Самуил властта над българите поема синът му Гаврил Радомир, „който надминавал баща си по мощ и сила, но далеч му отстъпвал по мъдрост и разум... Но не изпълнил и една година и бил убит като отивал на лов от Аароновия син Иван Владислав, когото самият той бил спасил от смърт...“.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Petrisk Fortress (Petres Village, Florina, Greece). Tsar Gabriel Radomir was killed nearby by John Vladislav in 1015.

After the death of Tsar Samuel, the Bulgarians were ruled by his son Gabriel Radomir, “who surpassed his father in power and force, but could not measure up with him in terms of reason and wisdom.... Spending less than a year on the throne, he got killed while going on a hunt by Aaron’s son John Vladislav. The latter’s life had been saved earlier by Gabriel...”

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Science)

Крепостните стени на средновековния град Драч (дн. Дуръс, Албания).

Това поредно убийство в Самуиловия род отваря пътя на нови династични разпри, предателства и разединение. Засиленият партикуларизъм, съчетан с изтощението от дългите военни години, липсата на перспектива пред увеличаващия се натиск от страна на Василий II, който съсредоточава огромния потенциал на империята срещу България, постепенно довеждат до серия военни загуби.

През февруари 1018 г. императорът на Византия получава изненадващата вест, че цар Иван Владислав, който продължава да води активни действия, е загинал при обсада на Драч.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The Ramparts of the Medieval Town of Dyrrachion (modern-day Durrës, Albania).

Yet another murder in Samuel’s family led to new dynastic fights, betrayals and separations. The growing particularism accompanied by exhaustion from long periods of warfare, and the lack of confidence in any kind of future state development due to the increasing pressure by Basil II, who mobilized the enormous imperial resources, gradually led to a series of military defeats.

In February 1018, the Byzantine Emperor received surprising news that Tsar John Vladislav, who had not ceased with his military enterprises against Byzantium, had perished during the siege of Dyrrachion.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Science)

Планината Томор, Албания

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН).

Създадена се ситуация дава превес на онези български среди, които са склонни да се предадат на императора. Сред тях са и овдовялата българска царица Мария, патриарх Давид и повечето управители на крепости. Борбата въпреки всичко продължава. Тя е оглавена от престолонаследника княз Пресиан II и двамата му братя Алусиан и Аарон, които се оттеглят в планината Томор. Тяхната съпротива е сломена едва през август 1018 г. Последният предал се град е Срем (дн. Сремска Митровица, Сърбия).

Tomorr Mountain, Albania

(photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences).

The resulting situation pleased those Bulgarians, who were inclined to surrender to the emperor. Among them were the widowed Bulgarian Tsaritsa Maria, Patriarch David and the majority of the fortress governors. Nevertheless, the fight continued. It was led by the successor to the throne, kniaz Presian II and his two brothers Alousianos and Aaron. They retired to Tomorr Mountain. Their resistance was crushed only in August 1018. The last surrendered city was Srem (modern-day Sremska Mitovica, Serbia).

Подстригването на княз Пресиан II за монах.

Миниатура от Мадридския препис на хрониката на Йоан Скилиця, л. 203v, Испанска национална библиотека (по фототипно издание, Атина 2000)

След залавянето му княз Пресиан II е назначен за стратег на тема Вукеларион в Мала Азия. По-късно той участва в два заговора срещу императорите Константин VIII и Роман III Аргир. Първия път е пощаден, но втория е наказан с ослепяване и е замонашен през 1030 г.

Tonsure of Kniaz Presian II.

Miniature from the Madrid Skylitzes, f. 203v, Spanish National Library (facsimile edition, Athens 2000)

After Kniaz Presian II had been captured, he was appointed as a strategos of the theme of Boukellarion in Asia Minor. He became involved in two plots against the emperors Constantine VIII and Romanos III Argiron. He was spared the first time, but the second time he was blinded and tonsured in 1030.

Базиликата „Св. Ахил“ – родова гробница на цар Самуил

The Basilica of Agios Achilleios: Dynastic Tomb of Tsar Samuel

Южният кораб на базиликата „Св. Ахил“ (Преспа). В него е открита редица от четири гроба. С изключение на гроб 3, останалите са били отворени още през Средновековието. Предполага се, че всички са принадлежали на Самуиловия род:

1) Гроб на цар Иван Владислав, погребан след смъртта му при Драч (1018 г.). Заедно с останките от скелета в саркофага са открити фини златни листа.

2) Гроб на княз Иван Владимир, който е убит през 1015 г. на излизане от църквата и погребан в нея. Наскоро след това тленните му останки са пренесени от съпругата му Мирослава в родовите им владения.

3) Гроб на цар Самуил. Основания за идентификацията са: местоположението на гроба; оформянето му в специална аркирана ниша; полагането на тялото в скъпа копринена тъкан със златна бродерия и богата орнаментация; откритите части от много фино плетена ризница; антропологичните данни (възраст, арменоид, следи от наранявания – данни, които съвпадат със свидетелствата на средновековните хроники).

4) Гроб на цар Гаврил Радомир, в който по-късно са погребани и децата му. Открити са останки от обезобразен мъжки скелет и много детски кости. Този гроб е зидан с камъни, за разлика от другите, които са оформени с големи плочи. Днес е почти напълно разрушен.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

The South Nave of the Basilica of Agios Achilleios (Prespa). Four Sarcophagi were discovered there. Apart from Tomb 3, the rest were already opened in the Middle Ages. It is supposed that all of them belonged to the dynasty of Tsar Samuel:

1) Tomb of Tsar John Vladislav, buried after his death in Dyrrachion in 1018. Delicate golden leaves are found along with the remains of his skeleton.

2) Tomb of Kniaz John Vladimir, who was killed in 1015 while exiting the church and was eventually buried in it. Soon afterwards, his remains were transferred by his wife Miroslava to their dynastic lands.

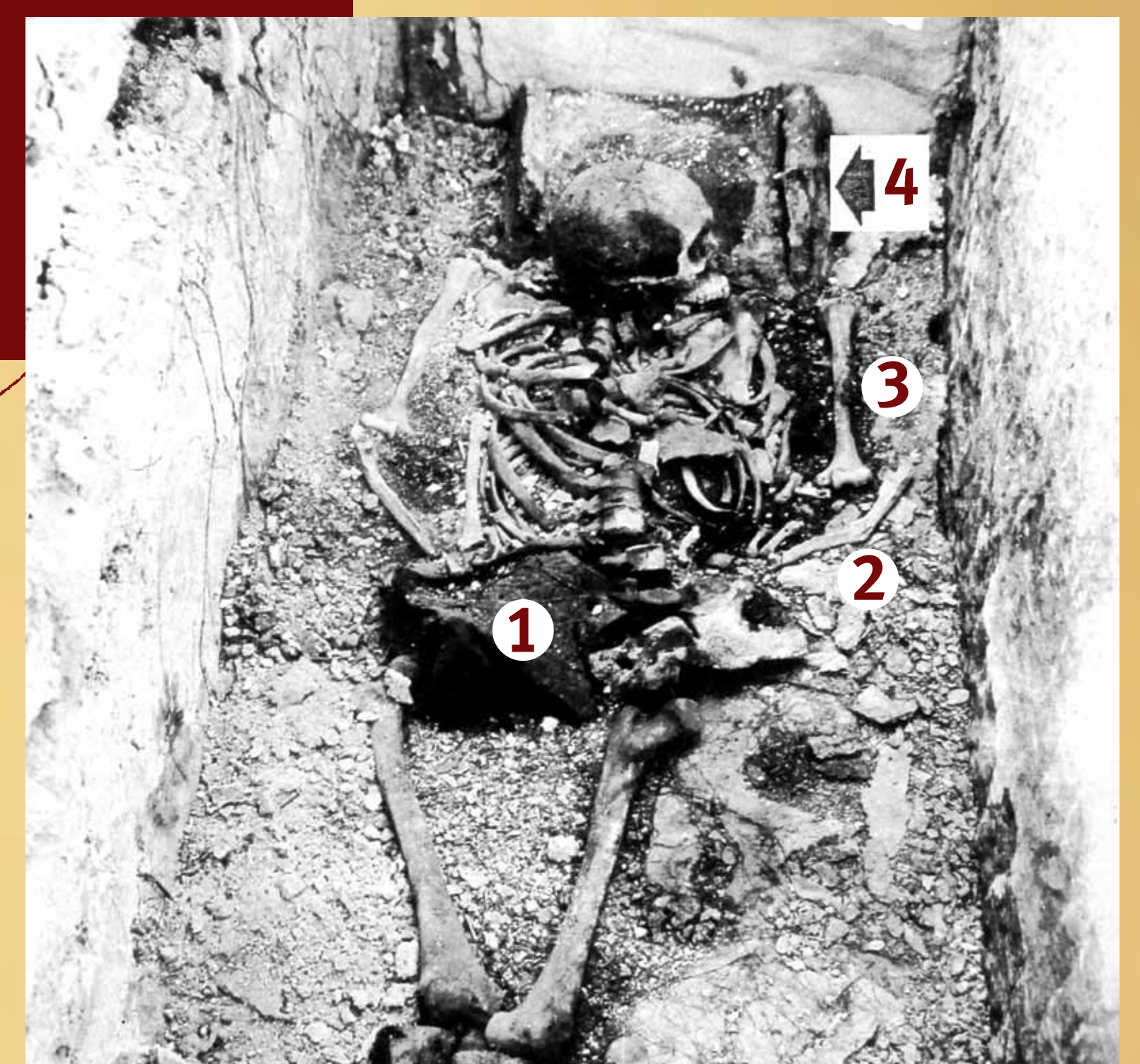
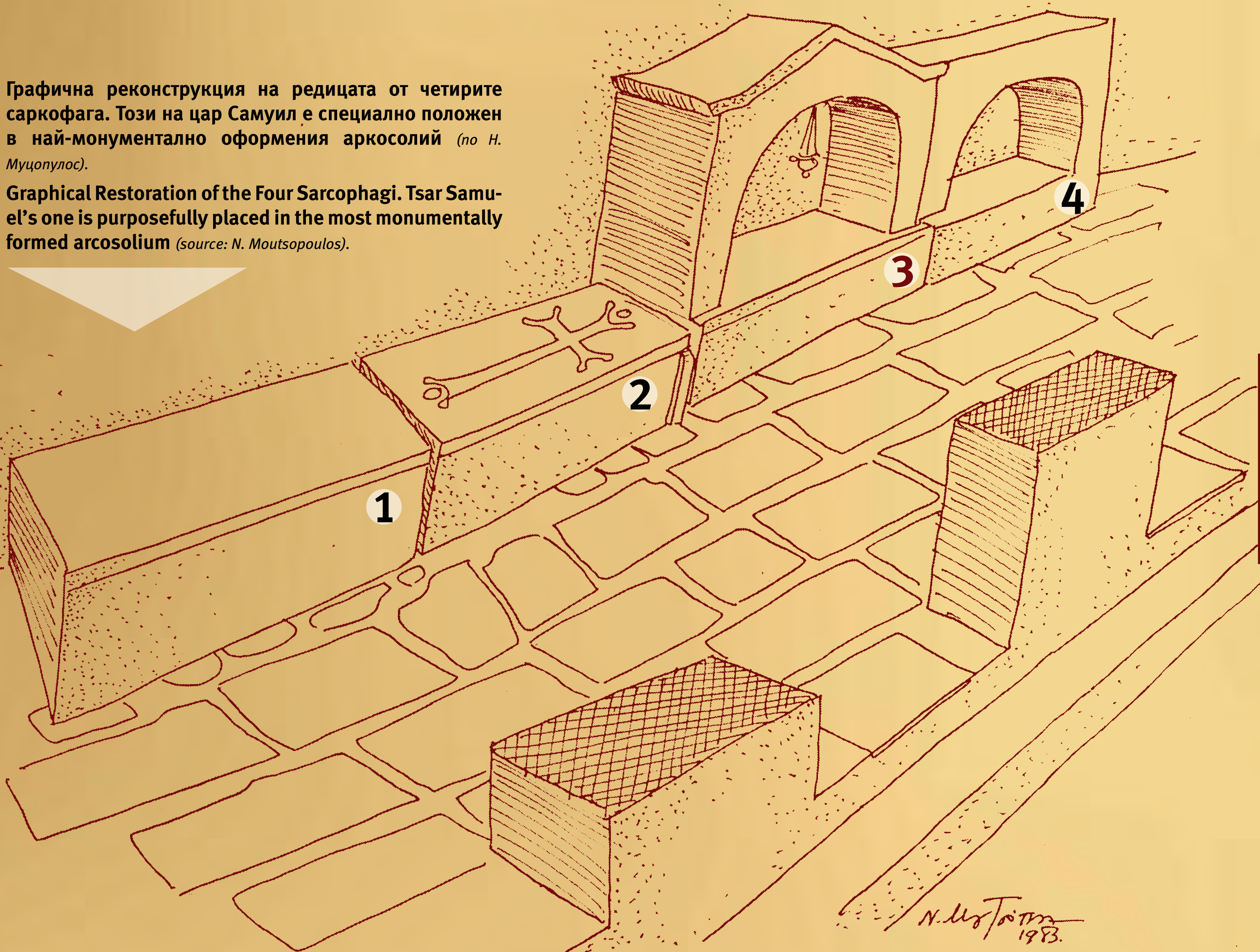
3) Tomb of Tsar Samuel. This is evidenced by the location of the tomb, its shaping in a special arched niche, the laying of the body in a precious silk textile with golden embroidery and rich ornamentation, the delicate chain-armor, and the anthropological data (his age, Armenoid race, traces of injuries which correspond to the testimonies given in medieval chronicles).

4) Tomb of Tsar Gabriel Radomir in which his children were buried later on. Remains of a mutilated male skeleton were found as well as many children's bones. This tomb is built with stones unlike the others, which are made of big slabs. Nowadays, it is almost entirely ruined.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Графична реконструкция на редицата от четирите саркофага. Този на цар Самуил е специално положен в най-монументално оформен аркосолий (по Н. Муцопулос).

Graphical Restoration of the Four Sarcophagi. Tsar Samuel's one is purposefully placed in the most monumentally formed arcosolium (source: N. Moutsopoulos).

Скелетът на цар Самуил при откриването му (по Н. Муцопулос). 1) Сгънатата тъкан със златни нишки. 2) Неправилно зараснало счупване на лявата ръка. 3) Останки от изящно изработена плетена ризница. 4) Възглавие от керемиди. Антропологическото изследване на скелета разкрива, че погребаният е бил висок около 1,55 м и е починал на около 70-годишна възраст. Костите на лявата му ръка са неправилно зараснали след нелекувано счупване, получено вероятно в битката при р. Сперхей. Челюстта от лявата му страна също е наранена, което е затруднявало храненето на царя в продължение на години.

Tsar Samuel's Skeleton at the Time of its Discovery (source: N. Moutsopoulos). 1) The folded textile with golden fibres; 2) The incorrectly healed fracture on his left hand; 3) Remains of a finely crafted chain-mail; 4) A brick cushion. The anthropological analysis reveals that the buried man was about 1.55 m tall and died around the age of 70. The bones of his left hand had not healed correctly due to an improperly treated fracture that probably resulted from the battle of the Sperheios River. The left part of the jaw was also injured which made it difficult and painful for the tsar to feed himself for years.

Възстановка на златотъканата копринена плащеница с папагали, открита върху скелета на цар Самуил (по Н. Муцопулос).

A Reconstruction of the Silk Shroud Found Covering the Skeleton of Tsar Samuel. It was woven with gold fibres and decorated with parrots (source: N. Moutsopoulos).

1000 ГОДИНИ
ОТ СМЪРТТА НА
ЦАР САМУИЛ
† 6 ОКТОМВРИ 1014

Самуиловият род в българската историческа памет

Св. Давид – цар, монах и светец български

The Dynasty of Samuel in the Historical Memory of the Bulgarians

St. David – Tsar, Monk and Bulgarian Saint

Давид е най-големият брат на цар Самуил. Макар и загинал още в началото на войната, колективната памет му отрежда почетно място в спомена за Комитопулите. Единствен той от четиримата братя получава народна канонизация, възприета и от църквата, която чества паметта му на 26 юни. Култът към него се губи назад във вековете. Няма запазено средновековно житие на светеца. Заедно с възродения спомен за българската държавност през XVIII и XIX в. се развива и почитането на Давид като цар, монах и светец. Такъв ни го представят помениците на българските царе, възрожденската историография и живопис. Среща се в много и значими български храмове от този период, където е представен като монах, както в Зографския и Троянския манастир, в метоха Орлица на Рилския манастир, в Бельовата църква в Самоков, в църквата „Св. Седмочисленици“ в София, в църквите „Св. Спас“ в Старо село (Пернишко) и с. Лозен (Софийско) и др. Присъства неизменно в царско-монашески контекст в изобразителния репертоар на Захари Зограф, Никола Образописов и другите представители на Самоковската школа.

David is Tsar Samuel's eldest brother. Although he died at the very beginning of the war, he holds a special place in the collective memory of the Komitopouloi. He was the only one of the four brothers to be canonized by the people and accepted by the Church. His memory is celebrated on June 26th. The traces of his cult have melt throughout the centuries. There is no preserved medieval life of the saint. The cult of David as a tsar, a monk and a saint developed along with the revived memory of the Bulgarian statehood in the eighteenth and nineteenth century. This image is reflected in the beadrolls of the Bulgarian tsars, and the historiography and art of the Revival Period. Saint David is represented as a monk in many important Bulgarian churches from this period such as Zograf Monastery, Troyan Monastery, the Orlica Metochion of Rila Monastery, Belio Church in Samokov, St. Spas Churches in Staro Selo (Pernik district) and in Lozen (Sofia district), or St. Sedmochislenitsi Church in Sofia. His figure is frequently present in a royal-monastic context in the art of Zahari Zograf, Nikola Образopisov and the other representatives of the Samokov School of Art.

Св. Давид, църквата „Св. св. Петър и Павел“ в метоха Орлица на Рилския манастир, 1863 г.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Saint David Represented in St. Peter and St. Paul Church in Orlica Metochion, Rila Monastery, Bulgaria (1863).

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Св. Давид и св. Иван Владимир, Бельова църква „Рождество Богородично“, Самоков, 1869 г.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Saint David and Saint John Vladimir in Belio Church “Nativity of the Virgin”, Samokov, Bulgaria (1869).

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

СЪИ ДАВИДЪ ЦРЪ БЪЛГАРСКИ

Най-ранното изображение на св. цар Давид Български в гравюра от Стематографията на Христофор Жефарович (1741 г.). Св. Давид държи в ръката си свитък, на който са изписани думите на Христос „всяко царство, разделено на части една против друга, запустява“ (Лука 11:17).

(фототипно издание, Нови Сад, 1961)

The earliest depiction of St. Tsar David, the Bulgarian in an engraving from the Stematography of Christophor Zhefarovič (1741). St. David is holding a scroll on which Christ's words are written: “any kingdom divided against itself will be ruined” (Luke 11:17).

(Facsimile edition, Novi Sad, 1961)

Св. Давид, църквата „Св. Георги“ в с. Лозен, 1874 г.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Saint David in St. George Church in Lozen Village, Sofia District, Bulgaria (1874).

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences)

Самуиловият род в българската историческа памет

Св. великомъченик
Иван Владимир княз български

The Dynasty of Samuel in the Historical Memory of the Bulgarians St. Martyr John Vladimir, Kniaz of the Bulgarians

Житийна икона на св. Иван Владимир. Манастир „Св. Богородица“ в Арденица, Албания (1739 г.).
(по Евгения Дракопулу 2006)

Icon of Saint John Vladimir with Scenes from his Life. The Monastery of the Virgin in Ardenitsa, Albania (1739).

(Source: Evgenia Drakopoulou, 2006)

Св. Иван Владимир цар Български. Стенопис от Никола Образописов, Лозенски манастир „Св. Спас“, 1869 г.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Saint John Vladimir, the Bulgarian Tsar. Mural Painting by Nikola Obrazopisov in St. Spas church of the Monastery of Lozen, Sofia district, Bulgaria (1869).

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Science)

Манастирът „Шин Йон“ (Св. Иван) до гр. Елбасан, Албания. В него са съхранявани мощите на св. Йоан Владимир до 1944 г. Днес са пренесени в Тирана.

(снимка: Национален археологически институт с музей при БАН)

Shën Gjon Monastery (Saint John) near Elbasan, Albania. There, the relics of Saint John Vladimir were kept until 1944. Today, they are in Tirana.

(Photo: National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Science)

Иван Владимир е княз на Дукля (Черна гора). При похода на цар Самуил към Адриатическото крайбрежие през 997–998 г., той е пленен. Авторът на Дуклянската летопис (XII в.) е оставил романтичен разказ за династичния брак между отличаващия се със своя праведен живот Иван Владимир и Самуиловата дъщеря Косара Теодора. Като царски зет той е възстановен във владенията си, преминали под българска власт. Ситуацията се променя след убийството на цар Гаврил Радомир. Иван Владимир е извикан в столицата Преспа, където е посечен пред вратите на базиликата „Св. Ахил“ и е погребан в нея. Поради чудесата, които се случват около неговите мощи, цар Иван Владислав разрешава на Косара да вземе тленните останки на съпруга си и да ги погребва във фамилените му владения. От XI в. до наши дни култът към него е широко разпространен сред балканските християни. Подобно на цар Давид, неговият образ влиза трайно в българската живопис през Възраждането, където той най-често е представен като български цар. Тази традиция датира от Средновековието, както може да се съди от Синодика на цар Борил (1211 г.), където той е споменат сред българските царе.

John Vladimir was the Kniaz of Duklja (modern Montenegro). He was captured during Tsar Samuel's march towards the Adriatic coast in 997–998. The author of the twelfth-century Duklja Chronicle has left a romantic story of the dynastic marriage between John Vladimir distinguished for his righteous life, and Samuel's daughter Kosara Theodora. As a son-in-law of Samuel, his rule was restored in his lands that were annexed to Bulgaria. The situation changed after the murder of Tsar Gabriel Radomir. John Vladimir was deceived into coming to the capital of Prespa where he was beheaded in front of the doors of Agios Achilleios Church, and was buried there. Due to the miracles happening around his relics, John Vladislav allowed Kosara to take the mortal remains of her husband and to bury them somewhere underneath his family lands. From the eleventh century, the cult of John Vladimir spread widely among the Balkan Christians. Like Tsar David, John Vladimir's figure permanently entered the Bulgarian art of the Revival Period where he was presented as a Bulgarian tsar. This tradition dates back to the Middle Ages as implied by the Synodic of Tsar Boril from 1211 where John Vladislav is mentioned among the Bulgarian tsars.

По-рядка иконография на св. Иван Владимир, който не държи отсечената си глава. Църквата „Св. Николай“, Шелцан, Албания (1625 г.).
(снимка: Ралица Русева)

A rarer iconography of Saint John Vladimir, who does not carry his cut head, St Nicholas Church in Shelcan, Albania (1625).

(Photo: Ralitsa Ruseva)

Св. Иван Владимир. Църква „Св. Благовещение“, Козаре, Албания (1806 г.).
(снимка: Ралица Русева)

St. John Vladimir. Church of the Annunciation in Kozare, Albania (1806).

(Photo: Ralitsa Ruseva)

